

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Fvldensivm Antiqvitatvm Libri III.

Brouwer, Christoph

Antverpiæ, 1612

Fvldensium Antiquitatvm Libri II.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39712

FULDENSIVM ANTIQUITATVM

LIBRI II.

ARGVMENTVM.

VETERIS templi structuram nō unius-
modi; & praesertim eam celebrat, qua
Aegili Abbati tribuitur: Basilica quo-
que dedicationem sanè quàm illustrem,
cum coemeterio veteri, Candidi &
Rhabani fide, describit. Hinc, ubi interitionem tem-
pli, & ignium clades, quae basilica concidit, eiusdemq;
reparationes iteratas tradidit, ad Sanctorum patroci-
nia, tumulos & lipsana descendit, quibus olim pra-
clare templum enituit. Sed in his; divi Bonifacii no-
biles exuvias impensius offert spectandas. Monaste-
rio principe, cum suis ornamentis, ante oculos ita po-
sito, inquirat in eius membra, partesq; iure & impe-
rio quondam illi subiectas; id est, in utriusque sexus
cenobia, collegiâ, & arctiore obsequii vinculo; aut pio-
rum operum quadam liberâ societate, cum maiore col-
ligata. Libri verò clausula, rei cuiuspiam aut ritus
vetustioris parergon habet, usus & gustus haud for-
tè trivialis.

INDEX CAPITVM.

CAP. I.	CAP. X.
<i>S. Bonifacij templum.</i>	<i>Congregationes & monasteria Fuldensi ecclesie adunata.</i>
CAP. II.	CAP. XI.
<i>Basilica ab Aegile Abbate exstructa.</i>	<i>Continuatio monasteriorum, & veterum ecclesiarum.</i>
CAP. III.	CAP. XII.
<i>Eiusdem basilicæ dedicatio.</i>	<i>Ecclesiarum illustrium quarundam dedicationes.</i>
CAP. IV.	CAP. XIII.
<i>Adparatus huius dedicationis, & translatio S. Bonifacij.</i>	<i>De Solehofij origine proprie, quæ cella S. Solæ.</i>
CAP. V.	CAP. XIV.
<i>Cæmeterij veteris ecclesia.</i>	<i>Confessio veteri Theudiscâ linguâ, cum descriptione quadam limitum huius ecclesie.</i>
CAP. VI.	CAP. XV.
<i>Secunda reparatio Fuldensis basilicæ, Hadamaro & Verinbario Abbatibus; & eiusdem labes, Ehrloffo Abbate, facta.</i>	<i>Montis S. Petri monumenta.</i>
CAP. VII.	CAP. XVI.
<i>Secundum & tertium Fuldensis Ecclesie incendium.</i>	<i>Habitus veterum Fuld. monachorum, Victus, & Regula.</i>
CAP. VIII.	CAP. XVII.
<i>Sanctorum reliquia, quæ Fulde exhiberi solite.</i>	<i>Iuramentorum symbola, & stella pensilis.</i>
CAP. IX.	CAP. XVIII.
<i>S. Bonifacij reliquia minores.</i>	<i>Cura mortuis impertita, & defunctorum epitaphia.</i>

FULDENSIVM ANTIQUITATVM LIBRI III.

CAPVT II.

De sancti Bonifacij templo.

EMPLVM, quod apud Fuldam om-
nium primum S. Bonifacius posuit, de-
cennio antè quàm martyrio occubuit,
exili, neque firmâ molitione, lineamenta
dumtaxat, & areæ vestigia retulit, quæ
magnificentiore cultu posteri occupa-
rent. Quâ de causâ Sturmionem Abbatem,
cui regimen congregationis Martyr

crediderat, Princeps operi inchoato manus adhibuit; atq. tem-
pli veteris molem, columnis serie dispositis explicuit, tecto item
imposito nouo. Figurâ verò fuisse ab initio quadratâ, porticus
& cryptæ docent, quas, lunatis hemisphæriis adpactis, Sturmio
primùm extulit. Condiderat autem aram S. Bonifacius ad
Orientem; à quâ non procul, crux defixa: propè ab hac arâ, vt
tumulari mortuus optauit, ita venerabilem mox isthic à mar-
tyrio quietis locum est adeptus. Altaris huius à Bonifacio posi-
tiac consecrati, haud obscura apud veteres memoria; nec per-
inde celebratur ædes, quam hic ipse primus erexit. Illud con-
stat, data singularia B. Lullo mandata, vt Ecclesiarum structu-
ras à S. Bonifacio inchoatas pro virili quoque suo contexeret
educeretque: *Tu, fili mi carissime,* apud Willibaldum aiebat San-
ctus, *structuram in Thuringiâ à me cæptam Ecclesiarum, ad perfe-*
ctionis terminum deduc. Tu populum ab erroris inuio instantissime re-
uoca, & edificationem basilicæ iam inchoatæ ad Fuldam comple; ibi-
demque meum multis annorum curricula corpus inueteratum per-
duce.

Templi vete-
ri figura.

S. Bonifacij
primus in-
mulus.

S. Willibal-
dus in vitâ
S. Bonifacij,
& Othlonus.

overi
riquitate
denses.
STV
8

Translatio
S. Bonifacij
Ultraiecto
Fuldam.

Nicol. Serar.
rer. Mogunt.
lib. 3. Not.
47.

SS. Bonifacij,
Lioba, &
Sturmiij se-
pulcra.

duce. Id quod moderante Numine, vel inuitis Wiltaburgi in-
quilinis, inde perfectum, qui, cum Ultraiecti cæsi Martyris cor-
pus retinendum putarent, admonitu campanæ sponte sonan-
tis exportari passi sunt. Affuitque supernè maius omen, quan-
do oneris sacri baiula cymba, aduerso celerior amne, remigum
sine labore Magontiacum vsque cucurrit; & illic v. Iulij tricesi-
mo à martyrio die, in ripâ se ffitit. Inde extis religiosè dereptis,
quæ hodieque istic in veneratione sunt, corpus Martyris hono-
rificè Fuldam abit; & coruscum miraculis, vrnâ, optato pridem
loco potitur. Porrò, quod ad situm sepulcri; inter exordia, li-
quet, Martyrem porticu seu arcuato opere inclusum, medio
templo versus ortum solis in absidâ quieuisse; atque distinctis
interuallis, hinc à Septemtrione Liobam, præstanti religione
& exploratæ sanctitatis feminam, quæ virginibus Bischofhei-
mensis monasterij præfecta fuerat, inde Sturmin Abbatem,
ad Australem plagam, pari item sanctimoniâ, in suâ quemque
absidâ conditum. Vnde Candidus agens de posteriore conse-
cratione basilicæ, cum altiora repetit:

*Excipiuntur enim insecta hinc altaria bina;
Unum, quâ Martyr mediâ testudine templi
Antè fuit; aliud quâ Sturmi corpore quiescit,
Ac digna Liobgyd pausans Bonifacio neptis
Sola iacet, busto mulierum sorte sepulta.*

Surius in Se-
ptemb. vi. æ
c. 23.

c. 6. vitæ.

Illustrat hanc primi templi varietatem quoque Rudolphus in
vitâ S. Liobæ. Nam, cum à S. Bonifacio olim optatum, maiores
natu meminissent monachi, vt Lioba mortua sibi iungeretur,
ipsiusque vellet ossa componi cum suis, intulere quidem vene-
randum Abbatissæ pignus Fuldam suum in templum; sed, quia
sanctum sepulcrum beati Martyris aperire, metus iuxta veta-
bat ac religio, de communi consilio placuit illud sepelire ad plagam Se-
ptemtrionalem altaris, quod ipse sanctus Martyr Bonifacius ædifica-
tum, in honorem Domini Saluatoris nostri & sanctorum duodecim
Apostolorum eius dedicauerat. Ita Rudolphus, S. Liobæ præco-
egregius. De quâ virgine moneo, Liobgydæ nomen ei à Candi-
do datum, Anglicâ scilicet originatione. Nam licet Ebba mater
prodigiosè natam Trutgebam appellarit, cognomentum addi-
dit tamen à charitate, Liebam nuncupans, quia fuisset dilecta.

Id

Id verò nomen, vtique suis in epistolis non semel S. Bonifacius, Epist. S. Bonifacij illustratio. sed productiùs vsurpauit, Leobgytham, vt hîc Candidus, ap-
 pellitans; quam xxxi. epistolâ, præclaro elogio, *venerandam Christi famulam, & charitate sincerissimâ perpetuùm complectendam*, salutat. Et, quia in Angliâ Tertam Winbrunnensis Parthenonis Antistiram, S. Liobæ educatricem fuisse, ex Rudulpho constat, à cuius etiam gremio virginem hanc S. Bonifacius c. 10. abstraxit, iterùm iam moneo, epistolam xxv. prorsus videri non Teclæ, Beddæ, Dede, similiq̃ue lectionum varietate, sed Leobgythæ, & huic Tertæ, vnus aliquando monasterij alumnis, inscribendam. Neque nescij tamen sumus Teclam virginem c. 17. consanguineam Liobæ hæsisse, in Bischofeshemio Germaniæ Partheno: quæ si in epistolâ hac intelligitur, ratio vix occurrit idonea, cur ei Antistes Lioba postponatur.

CAPVT II.

*De Basilicâ ab Aegile Abbate exstructâ
 vel absolutâ.*

NO B I L I S decore & operis famâ aedes exstitit illa, quæ, Aegile Abbate, magnis impensis surrexit; in quâ celeritatem cum magnificentiâ certasse dixerim, si vnus anni curriculo tanta moles excitata fuit. non enim plus temporis inter Aegilis electionem & basilicæ dedicationem interfluxit. sed non pauca occurrebant, cur iam inde à Sturmionis obitu, Baugolfi & Ratharij quoque studia hîc interuenisse, conicerem: nunc etiam ex vetustis Abbatum actis pro comperto tradam; cum Baugulfum lego, Orientale templum fabrè struxisse, Ratgarium verò, Aegil, Baugolfus & Ratgarius Basilica noua conditores. ritu sapientis architecti, illud, Occidentali adiecto, immensâ magnitudine & arte, cumulasse; ac denique, hanc cum illâ copulando, vnâ fecisse ecclesiam. Accuratè à Francorum scriptoribus, huius basilicæ origo publicis monumentis annotata. Neque Candidus abnuit, quin Aegil Abbas mox, vt potuit, ad operis perpolitionem aggressus sit. Eius hîc narrationem, vt aliàs sæpè, proponam: *Non multo post hæc, ait, temporis interuallo, cæpit hic venerabilis vir, magno diuini cultus amore, eccle-* Aegilis Abbatu opera.
 O sue

o veri
 riquitate
 denses.
 TV
 9

sia mundare loca; pavimenta quoque refundi constituit. Altaria nihilominus locis congruis fieri demandavit, in summo lapidibus cooperta politis. In eadem verò Ecclesiâ, duas cryptas magnifico opere conlocavit; vnam, quæ respicit solis ortum; alteram, quæ solis occasum intendit. Prodidit & Candidus architectum operis Rahcholfum fuisse, monachum Fuldensem; ait enim in versuum codice, perfectum & absolutum opus,

Rahcholfus
monachus
architectus.

———— Rabcholfo dictante magistro
Et monacho, fratrumque simul sine felle ministro:
qui, Arcubus atque interpositis hinc inde columnis,
Binas magnificè erexit pulchro ordine cryptas;
Quarum prima quidem spectans intendit Eoum
Ternis luminibus. ———

Altaria ex-
structa super
cryptas.

Spelæum &
antrum pro
cryptis.

Porro super fornicum conuexo, locatas aras in propatulo, sic meminit:

Nec minùs hoc speleum capitis in vertice gestat
Altare, sanctus, quod iam sub tempore prisco
Consecrat ipse suo Bonifacius Omnipotenti.

Hinc ad Occidentalem cryptam transiens:

In parte Occidua constructum cernitur antrum,
Multum diues ope interiùs, spoliisque piorum;
Ternis prospiciens fixis post terga fenestris, &c.
Hoc summo in capite duris præ viribus aram
Fortiter insistens, pedibus nam sustinet, in qua
Christi Martyris eximij nunc membra locata,
Cum sociis quoque sacra manent sine fine beatis.

Crucis for-
ma templum
exstructum.

Baronius ob-
seruat. ad 18.
Nouemb.
Martyrolog.
Rom.
Reliquia cer-
to loco exposi-
ta.

Ceterum, quia ex operis orthographiâ, quam nobis Rhabani inscriptiones reliquerunt, satis constat basilicam hanc, vti adhuc apparet, fuisse crucis in morem fabricatam, colligitur profectò, non vno breuique tempore, sed operam quoque nauantibus, vt dixi, antegressis Abbatibus, tandem fuisse perpolitam. Enimuerò transfuersaria moles, quæ templi longitudinem ab Aquilone in Austrum mediam interfecuit, illa quidem eximio splendore, cum cellis altarium & absidis recipiendo lumini ad imum à summo comparata fuit; habuitque vestibula vtrinq. à Meridie & Septemtrione, & angustos aditus, in quibus, more quoque maiorum, expositæ ad cultum Sanctorum reliquæ.

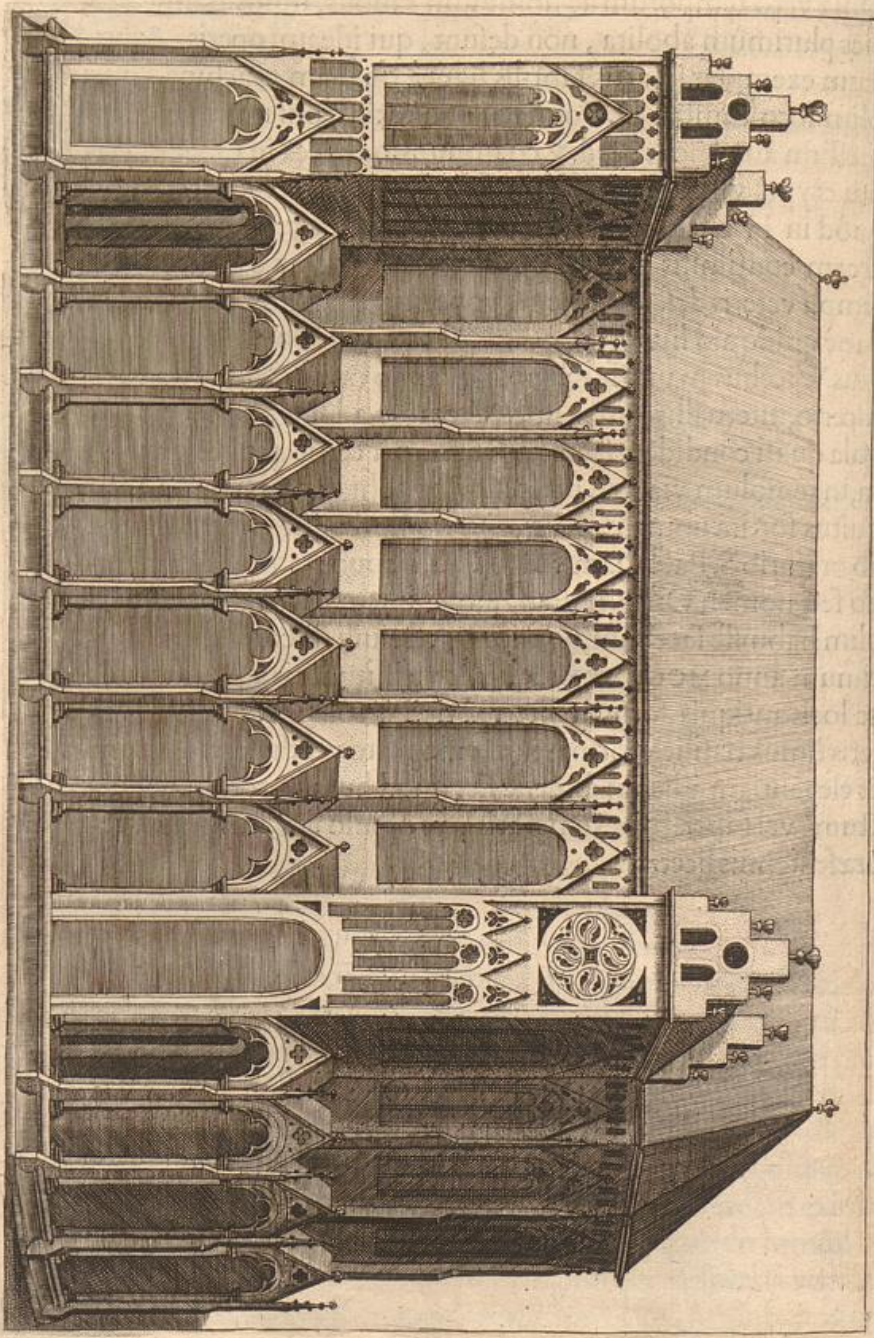
Quia

Quia verò temporum ac hominum casibus, huius basilicæ facies plurimùm abolita, non desunt, qui ideam operis, & priscum exemplar in artis fabrilis ligneam quadam machinâ, quæ olim loco tumbæ D. Bonifacij ossa texit, conseruatum & expressum autument; sed & etiamnum hæc arca in Odei præcipui cryptâ visitur. Quorum sententiæ vel eò non pœniteat, quòd in Hersfeldensis basilicæ iam profanatæ monumentis, arcam consimilis formæ spectare contigit, quæ ad amussim templi veteris descriptionem, vt periti narrabant, exprimeret. Sanè quidquid huius sit, aditus & vestibula obseruauit Georgius Wicelius mansisse religiosa, quando monasterij veteris pomcerio, interuallis tamen iustis à templo, ad singulas portas singula quasi condidere sacra; vt nisi per consecrata & pura loca, in templum via non pateret. Atque hinc prima porta antiquitus sortita nomen S. Petri, quæ hodie dicitur Alba: secunda ab oratorio S. Pauli, iam vulgò Pauli ianua: tertia à S. Stephano fert nomen. Ostium item, quod nuncupant Abbatis, suum olim habuisse sacellum, opinio est, sed ciuili discordiâ, quâ plurimum anno MCCCXXXI. labis & vicissitudinis allarum tectis ac locis antiquis, forsitan intercidisse. Porrò, cum disperditâ veteris huius basilicæ formâ, nullo magistro vel duce, eius situm & elegantiam adsequi difficile sit, quod huic negotio coniunctum, vel superstites exemplaris, vt opinio fert, imaginem repræsentemus licet.

Idea veteris templi.

*In vitâ Sturmij.
Sacella quacumque ad veteris basilicæ plagas.*

o veteri
riquitate
denses.
TV
B

CAPVT III.

De eiusdem Basilica Dedicatione.

ANNALES Francorum probati scriptoris, quem Pithœus ^{Postea aucti}
 primùm à tenebris vindicauit, ad annum Christi na- ^{Annal Ful-}
 scentis DCCCXIX. Hoc anno basilica S. Bonifacij martyris in cœno- ^{denf. nomi-}
 bio Fuldensi ab Heistulfo Archiepiscopo dedicata est, in honorem Do- ^{nc.}
 mini Saluatoris, & omnium Sanctorum eius. Translataque sunt ossa
 S. Martyris Kal. Nouembribus. Memoria, vt opinor, nusquam
 publicè quidem expressior, & vt de Annalibus istis suspicari
 semper soleo, propè hîc domi nata; tam signatè Fuldensium res
 euoluunt: verumtamen multo clarissimum huius dedicati-
 nis monumentum reperimus ad calcem versuum, quos Can-
 didus olim scripsit; quod à Rhabano relictum, egregiè rem
 vniuersam illustrat:

Denotatio Dedicationis Ecclesiæ S. Saluatoris con-
 structæ in monasterio Fuldæ, vbi pretiosus Martyr, &
 electus Dei Pontifex Bonifacius, corpore sacro quiescit,
 intercedens pro famulis ibidem Deo fideliter feruenti-
 bus ad Dominum Deum suum, qui eum piâ miseratione
 sibi elegit in Sacerdotem magnum, ad sacrifican-
 dum ei hostiam laudis.

Anno Dominicæ Incarnationis DCCCXVIII. Indictione XII. ^{Dedicatio}
 mensis Nou. 1. die mensis, dedicatum est hoc templum ab Heistolfo Ar- ^{maioris Ec-}
 chiepiscopo Moguntiacensis Ecclesiæ, in honorem S. Saluatoris, Domini ^{clesiæ.}
 videlicet nostri Iesu Christi, & in honorem S. Dei Genitricis Mariæ,
 & S. Petri Apostoli, & ceterorum Apostolorum Domini, & S. Ioan-
 nis Baptistæ, & S. Bonifacij Martyris Christi, & aliorum plurimo-
 rum Sanctorum. Et translatum est ipsa die, ab eodem Archiepiscopo, ^{Translatio}
 & ceteris Episcopis atque Sacerdotibus, corpus S. Martyris Christi ^{S. Bonif. cõj.}
 Bonifacij, post martyriũ eius expletis annis LXV. mensibus IIII. diebus
 XXVI. in locum, quem ei preparauerat venerabilis Abbas Aegil, unâ
 cum fratribus eiusdem monasterij cum magno studio & piâ deuotione.

owzeri
 riquitate
 denies.

IV

8

In cryptâ Orientali versus Rhabani.

Hoc heremita sacer Antonius adstat ad altar:

Hoc senior Paulus, martyr Anastasius.

Hic monachus Saba, simul & Theodosius Abbas,
Adstant votis atque piis precibus.

In porticu Septentrionali, hoc est, in sinistra
absidæ Orientalis.

Leuita hanc Stephanus simul & Laurentius aram
Exornant meritis, Pancratiusque pius.

Donatus, Victor, Vincentius & Cyriacus,
Quintinus martyr, atque Sebastianus,
Cumque quater denis Ferrucius ipse, precando
Instat Martyribus: poscite lucis opem.

In absidâ Orientali.

Hoc altare Deo primùm Bonifacius ipse,
Nam Salvatori ritè dicauit amor.

Quod super exstructum Heistolf sacrauerat, atque
Sanctorum spolia plura locauit ibi.

Hic Salvatoris, pariter Genitricis, & huius
Bissenium & comitum dignus habetur honor.

In porticu Meridianâ, id est, in dexterâ
eiusdem absidæ.

Hic Clemens martyr, pariter cum martyre Lino,
Sanctus Alexander, & Fabianus adest;

Marcellus, Stephanus, Cornelius & Cyprianus,
Lactentum & turba sanguine tincta suo.

Hisque Saturninus, martyrque Georgius aptè
Exorat iunctus pro populis Dominum.

Ad crucem, vbi Martyr Bonifacius primùm
fuerat tumultatus.

Membra beata senex Bonifacius hic sua clausit,
Postquam martyrio astra superna petit.

Qui translatus ab hinc, precibus tamen adstat honestis;
Munera vice sui multa reliquit & hic.

* Fabianus

Pars

*Pars crucis hîc Domini est, ubi casus parsque columna,
Petra cruentata, Calvariaque locus.*

*Spongia, quæ Christo potum porrexit aceti;
Cum quâ hîc sancti mixta locant spolia,
Andreas, Paulus, Geruasius atque Protasius,
Felix & Papias, sanctus Apollinaris.*

*Gregorius præsul, Cosmas simul & Damianus,
Atque Coronati quatuor ecce manent.*

** Landebertus honor, Leudgarius & Nicolaus,
Cecilia, Eugenia, martyr Anastasia.*

*Commanet hîc Simeon, Christi portator honestus;
Zacharias vates, atque videns Samuel.*

* Lambertus

In parte Septentrionali transuersæ domus.

*Martyr Agatha Dei, Petronella, & tu Iuliana,
Lucia, Perpetua, nosque Sabina faue.*

*Regina virgo coniuncta sororibus istis,
Tu nobis pandas regna poli precibus.*

* fons.

*In sinistrâ illius arcus, qui respicit domum
Orientalem.*

*Lucas, qui scripsit cum gestis dogmata Christi,
Vinclis hîc Petri mixta locat spolia.*

*Augustinus adest, Germanus & ipse Remeius,
Maximinus Præsul, atque Medardus ouat.*

* Remigius,

In dexterâ eiusdem.

*Marcus, Euangelium qui scripserat arte Pelasgâ,
Martyre cum Paulo hîc atque Ioanne manet.*

*Ipsè Valentinus, Gorgonius atque Nazarius,
Germani & septem, Gordianusque simul.*

*Candidus, * Exuperius, Victor, Mauricius, atque
Quos nobis Christo ritè fauere facis.*

* Exuperius,

In parte Meridianâ ipsius transuersæ domus.

*Agnes & Eufemia, Genofesa, Susanna, Columba,
Hoc altare ornant ritè suis precibus.*

*Cum queis tu Brigita, & tu virgo Scholastica semper
Placatum nobis Altithronum facias.*

In

oweri
riquitate
dentes.

JV
8

In absidâ Occidentali, vbi martyr
Bonifacius quiescit.

*Pars hic ecce loci est, quo Christus ad astra petiuit,
Præsepis partem continet ara Dei hæc.
Syndonis, mensæ, peluis, partemque sepulchri,
Principis & Petri sacra tenet spolia.
Baptista & Domini hic, Martinus, Hilariusque est.
Hic Leo, Syluester, atque Dionysius.
Quos tumulo hic sacro Bonifacius adsociavit,
Albanusque suus & *Kilianus adest.*

*Kilianus

In cryptâ eiusdem absidæ.

*Hanc Benedicte pater cryptam, tutaberis aram,
Sanctus Honoratus hunc simul ipse colit.
Hicque Columbanus fixa stat ritè columna,
Martyris & tumulo subsidia apta feret.*

Absida hîc repetita toties, Græcis Latinisque absis est, fornicis curuatura; quo sensu Plinius, cubiculum in absidâ curuatum, dixit. Et adpositè ad huius ætatis vsu Walafrius Strabo de rebus Ecclesiasticis cap. vi. absidam describit eam basilicæ partem, quæ lumen acceptum per arcum intromittit. Cuiusmodi partes cum temporis iniuria plures Fuldensi basilicæ detraxerit, absidarum hunc situm ægrè est vt iam tibi in conspectum reducam. Porrò Auctorem huius consecrationis Hrabanus ceu remunerans, cum libros de Institutione clericorum Haimstulpho dicat, addit versus facti memores:

Rhabanus
ad Haimstulphum
Archiepiscopum
Mogunt.

*Nam quia tu templum dedicasti Martyris almi,
Per seruum donum hoc Martyr & ipse dedit.
Nam est nonus decimus octingentesimus annus,
Ex quo Saluator venit in arua pius.*

Coronidem addor tamquam annulo gemmam, ex ipsius Rhabani martyrologio, quod Tomo v i. Lectionis antiquæ ex S. Galli nobili monasterio clarissimus IC. Henricus Canisius in lucem extulit: Kalendis Nouembrib. Eodem die in monasterio Fuldae dedicatio Ecclesiæ S. Bonifacii, & translatio corporis eiusdem sancti Martyris.

CAPVT IIII.

De adparatu huius Dedicacionis, & translatione corporis S. Bonifacij.

QVIN basilicarum dedicaciones iam inde ab efflorescentis Ecclesiæ primordiis longè fuerint & cærimoniarum grauitate, & præsulum frequentia, concursuque omnis ætatis atque ordinis hominum celeberrime, apud temporum scriptores merito meridiè lucet clariùs. Traditumque morem à Latinis in Galliâ Germaniaque mordicùs Francigenæ retinuerunt, præclare orthodoxi. Rem Fuldæ gestam Candidi verbis explicatam dabo: Cùm hæc & alia multa diuersarum specierum ornamenta, in templo Domini (Aegil Abbas) conlocasset, accepto fratrum consilio, misit epistolam ad Heistolpium Archiepiscopum, vt dignaretur venire ad dedicandam Ecclesiam, in laudem Dei omnipotentis constructam; quatenus per hæc pie operationis officia, utrisque à Deo merces maneret in futuro, ac benigna memoria sanctæ orationis apud homines frequentaretur in mundo. Venit igitur Archiepiscopus, iuxta petitionem Abbatis, tempore sibi condito. Venerunt nihilominus alij quàm plurimi Episcopi, Abbates, Presbyteri, Comites, ab Abbate monasterij honorificè inuitati. Insuper, etiam samâ vocante, vulgus ordinis inferioris, ad templi huius dedicacionem è diuerso veniens, confluxit in vnum. Intereâ quoque venerat alma dies dedicacionis illustratâ solis perpetui luce corusca. Processit Pontifex cum omni ornatu ecclesiæ, & dedicauit templum in monasterio Fuldæ, constructum in honorem sancti Saluatoris, Dei videlicet, & Domini nostri IESV Christi. Et translatum est corpus Martyris Christi Bonifacij, in locum quem præparauerat ei pater Aegil, vnâ cum fratribus suis, &c. In dedicacione verò templi, populus Dei decantabat Deo laudem, & in ore eorum dulcis resonabat sonus; & erat iucunditas magna in ecclesiâ Dei, in eius nomine congregatâ. Cùmque igitur opus Dei perficeretur, Præsul inuitabatur ad mensam, vt refectus cibo spiritali, propter infirmitatem corporis, reficeretur & carnali. Erat enim ibi ad mensam recitata lectio legis Dei; & interdum intermixta quæstio lectioni: quâ sanè perlectâ, oriebat ur inter eos, sicut erant graues, animoque insignes,

Heistolpius
ab Aegile
Fuldæ in-
uitatur.

Heistolphi
& aliorum
Episcoporum,
Abbatum &
Comitum ad-
uentus.
Multitudi-
nis concur-
sus.

S. Bonifacij
translatio.

Mensa &
refectio con-
uiuialis.
Lectio & cõ-
fabulatio sa-
cra super mē-
sâ, de quâ di-
serit Nicõ-
laus Serap.

Not. ad 126.
ep. S. Bonifa-
cij, & ad c. 4.
S. Romarici.

P

confa-

Humbertus
corepiscopus.

confabulatio spiritalis: & diuersae utilitates Ecclesiarum Dei, multipliciter apud eos agebantur. Post refectionem verò, surgentes à mensa dixerunt versum. Hinc Vespertinis laudibus celebratis, & Completorio finito, somno capti quieuerunt. Alterà quoque die duas Ecclesie cryptas Humbert Corepiscopus, iussu Heistolfi Archiepiscopi sui, consecrauit; atque omne opus ipsius diei, diuinà sibi auctoritate commissum, cum summà reuerentià timoris Dei, reuerenter expleuit. Cuius nimirum dedicationis diem, tempus, numerum, & annum, simul etiam & Sanctorum nomina, quorum reliquiae ibidem plàtatae sunt, disciplinabiliter litteris inserendo, Rhabanus magister memoriae commèdauit.

Porrò, quia in eadem hac dedicatione, venerandum Martyris S. Bonifacij pignus, in templi hemisphaerium Occiduum, insigni pompâ translatum est; placuit Candidi versibus rei gestae fidem & hinc subiicere, quorum epigrapha est:

Dedicata basilica, & translatum corpus Martyris
Christi Bonifacij.

Venerat alma dies radio illustrata corusco
Solis perpetui; Praesul processit ad aulam
Sacrandam. tandem reliquiae tolluntur in altum,
Condendae interius. praecesserat ordine claro
Pontificalis apex; rubra vexilla triumphi
Regis magnifici pariter tolluntur in auram
Luminibus roseis. aptè stipata deinde
Turba Sacerdotum, monachum, Comitumque potentum,
Ordinis atque etiam clamans post terga minoris
Consequitur, Christumque vocans ter voce tonantem.
Inuitatur enim Christus virtute potenti,
Ipsaque sancta Dei genitrix virgo Maria,
Compellantur in auxilium caelestia votis
Agmina Sanctorumque; dehinc exercitus omnis.
Cumque etiam his precibus ternos expleuerat orbes
Praesul, & ipsa sequens pariter leto agmine turba,
Protinus ante oculos plebis oraque virorum
Regi virtutum, Regis praecone iubente,
Victorique Deo patuerunt limina templi:
Ingreditur Praesul diuino numine ductus,

Sanctorum
Lisania.

Pre-

Presbyterique simul intrant, aræque ministri
 More suo interiùs acturi iussa potentis.
 Importantur enim lætis vallata choreis
 Sanctorum spolia exteriùs; nam cetera turba
 Insistens precibus altis exclusa respicit,
 Donec cuncta bonus famulis, altaria Præsul
 Consecrat, altithroni Regis presentibus, absque
 Quinis, quæ mihimet iterùm memoranda relinquo.
 Protinus interea rursus, liettore iubente
 Panditur alta atque alma Dei domus omnipotentis;
 Inruit agmen ouans, &c.
 Ecclesiasticus hinc atque hinc collectus in vnum
 Martyris ad tumbam ex templo conuertitur ordo,
 Quæ tunc noscitur in medio consistere templo.
 Plebs quoque testis adest, præsens fit testis & ipse
 Conditor omnipotens, qui maiestate perenni
 Semper ubique manet, eiusque exercitus omnis,
 Quod eadem ipsa hora, aduentus tunc numinis alti,
 Quæ rapitur Christi Martyr de sede priore,
 Perspicuè in sacrâ multis innotuit aulâ.
 Præsulis interea insistit veneranda vetustas
 Hæistolfi precibus Christi solamina poscens,
 Vt opus inceptum diuino munere sacrum
 Cum sociis sacro possit concludere fine.
 At posthæc propius Christi tutamine fretus,
 Idem Præsuliens, tolli venerabile corpus
 Instruxit: leuat ipse prior hunc voce valenter
 Hymnum magnifico laudis nidore refertum.

Omnia quæ sequebatur paraphrasis Hymni,
 Te Deum laudamus.

Hunc hymnum subito trepidus suscepit ab ore
 Pontificis forte simul ecclesiasticus ordo,
 Altithrono cantans alto modulamine laudem.
 Nam feretrum loculi sacra quæ Martyris almi
 Membra inclusa iacent, in primâ fronte gerentes
 Ambo graues, amboque senes, Hæistolfus & Aegil
 Scilicet; à tergo pariter monachusque sacerdos

P 2

Ercam-

S. Bonifacii
 summo leua-
 ti carimonia.

Viri illustres.

Hrabanus
magister.

Ercambertus Baugolfi germanus, & Abbas
Theotgarius, Bruunwarque simul, Hrabanus & ipse
Presbyter & monachus, multorum iure magister.
Ibant aequali numero, Christumque caneant,
Cum quibus admixta pars hinc atque inde piorum
Presbyterium, turbaque premens cum lumine circum
Vi multa loculum gaudet contingere dextra:
Regia quippe via pannis candentibus apte,
Regis perpetui magnum quae ducit ad altar,
Strata fuit: illuc idem, quos ipse sacerdos
Erkambertus ovans, Christi deuotus, amore
Martyris exhibuit, ostro peplumque rigentem,
Insuper accumulans auxit, pro seque suisque.
His ita perceptis, gressu perrexit ad aram
Pontificalis apex, magno comitatus honore,
In parte Occidua Romano more peractum.

Reliquiarū
pia venera-
tio.

Eleuat interea populari voce repente
Aduena plebs Kyrie eleison, fit clamor ad astra
Christiculis, ardent penitus feruore recenti
Numinis infusi. verum mirabile dictum,
Tu scis, non solito laudis vox omnibus aequa
Efficitur; lacrymas profundunt gaudia mentis;
Letitia, lacrymae & cantus miscentur in vnum.
Hac tum quippe diu celsa iubilatio vocis
Personuit, donec saxoso membra sepulchro
Includunt, clausaque dehinc pausanda relinquunt.
Hoc namque occidua martyr tumulatus honore,
Altithroni Regis compta iacet altus in urna.
Absida quam super exstructa namque imminet ingens,
Quamque egomet quondam Christi nutritus in aula,
Presbyter & monachus Bruun vilisque magister
Depinxi ingenio tenui paruaque Minerua
Formans, expressi varios ferrugine vultus.

Candidus
Poeta plu-
rumque pi-
etorem Bruu-
num ceu con-
sortem artis
ac operis in-
ducit. Nam
Plutarcho
poësis loquens
quendam pi-
ctura, & hac
muta poësis.

Neque praeterierim hoc loco S. Liobae eximiae Virginis &
Antistitis corpus, per huius structurae nouae oportunitatem
mutasse quoque sedes, & ex Septentrionali migrasse in Auftra-
le latus: quam rem Rudolphus in eius vita sic commemorat:

Post

Post annos non paucos, à rectoribus loci illius ecclesia augustius edificata, cum futura consecrationi prepararetur, Aegil Abbas cum licentia Aislulphi Archiepiscopi, ossa eius transtulit, & in Australi porticu, iuxta memoriam S. Ignatij martyris posuit, vbi sepulchro condita miraculis viuit & gloriâ.

Surius 28.
Septemb.

S. Lioba trāf-
lasio.

Verum, & eodem Rudulpho teste, huius virginis veneranda ossa à Rhabano inde in ecclesiam montis S. Petri translata sunt, vbi hodieque in cryptoporticu cenotaphium extat, cum virginis memoriâ, præsentis sæpè & prodigioso pellendis infantium morbis auxilio: sed recepta demum in securiora, nunc temporis in ædis primæ sacratio tumbæ inclusa asseruantur. Et quia Rhabanus in basilicam Fuldensem ornamenta quoque sua congeffit, satis habeam monuisse multiplicis elegantie turritum opus, eo loco ab ipso collocatum, quo S. Bonifacius olim quieuit: illudque illustrasse non tam pretiosis auri argenti que metallis, quàm nobilibus Diuorum arcis & lipfanothecis.

Lib. de gestis
Rhabani.

S. Lioba me-
morta in mō-
te S. Petri.

CAPVT V.

De cœmeterij veteris Ecclesiâ.

ABIERANT anni circiter quatuor à basilicæ primariæ nouâ structurâ, quando Aegil Abbas aream satis amplam in colle Septemtrionario, cœmeterio & monachorum sepulturis descripsit; & in eâ operis elegantis ecclesiam, figurâ rotundâ, construxit: cuius ad hanc diem, licet obruta vetustate vestigia, in S. Michaëlis æde supersunt. Structuræ genus fuit eiusmodi, vt à cryptâ subterraneâ moles assurgeret arcibus circumdata; mediamque columna fulciret vnica. Supra cryptam hanc fabrica atollebatur octonis in orbem columnis. Huius corona fornix, quem efficiebat grande saxum pro vertice parietibus summis incumbens. de quo in Poëmate suo Candidus:

Ecclesia ro-
tunda apud
D. Michaë-
lu præpositu-
ram.

*Fratrum consilio paruum quâ corpora fratrum
Hinc defuncta iacent (deuotè namque) rotundam
Condedit ecclesiam; latitans quâ peruia crypta
Sub tellure iacet, vnâ quæ ritè columnâ*

P 3

Inci-

Incipit, ac supra octonis subiecta columnis

Perpulchrè in summo lapide concluditur vno.

Myſterium huius fabricæ Candidus aperit : nam viui templi Chriſtianorum eccleſiæ quamdam imaginem ſibi proponens Aegil, vnicâ columnâ totam ſuſtinente molem, Chriſtum Dominum noſtrum ſignificare voluit ; cui ceteri quidem tâquam columnæ firmiùs innexi, ſi modò virtutum actionibus iis magiſtro ſuo ſe commendarent, quas octo beatitudinum inſigni præconio Chriſtus ipſe complexus eſſet. Porrò opus vniuerſum, vno deinde ſuperimpoſito ſaxo conſummatum dediſſe; quo memoriam poſteris refricaret, illum, qui cæleſtium munerum fons & auctor opus bonum inchoaſſet, eundem & in cælis id perfecturum, non ſimplici quadam beneficentiæ gratiâ, ſed magnâ quadam & vbere bonorum omnium exaggeratione, quæ per orbis figuram adumbrata. Ceterùm Haiſtoſum Moguntinum Archiepiſcopum, cùm pro muneris ſui conditione Thuringiam obiret, anno DCCCXXII. hanc ruruſ eccleſiam S. Michaëli Archangelo, cuius titulum adamaſſe S. Bonifacium liquet multis argumentis, dedicaſſe perhibent, vñ cum tribus altaribus, quæ Aegil indidem erexerat. Conſecrationis memoriam & altarium epigraphas Rhabanus, teſte Candido, ſic deſcripſit:

*Haiſtoſphus
Archiepiſco-
pus dedicaſt
hanc eccle-
ſiam S. Mi-
chaëli.*

Deſcriptio Eccleſiæ dedicatae, quam cœmeterium
vocant Hrabani magiſtri.

ANNO INCARNATIONIS DOMINICAE DCCCXXII IN-
DICT. XV. DEDICATVM EST HOC CYMITERIVM AB HEI-
STOLFO ARCHIEPISCOPO MOGVNTIACENIS ECCLESIAE.
MENSE IAN. XVIII K. FEB. IN HONOREM S. MICHAELIS
ARCHANGELI, ET S. IOANNIS EVANGELISTAE, S. AVN-
DI MARTYRIS, ET S. AMANDI CONFESSORIS, ET ALIO-
RVM PLVRIMORVM SANCTORVM MARTYRVM ATQVE
CONFESSORVM CHRISTI.

*Orthogra-
phia alludit
ad καταστρά-
τιον.*

Verſus eiufdem.

*Hoc altare Deo dedicatum eſt maximè Chriſto,
Cuius hic tumulus noſtra ſepulchra iuuat.*

Pars

Pars montis Sinai, Moysi & memoratio digna

Hic Christi Domini est, & genitale solum.

Hic Michael Princeps; Domini symmysta Ioannes,

Victoresque foci tres simul & pueri.

Privatus Martyr, pariter & Habundius ipse

Suscipiunt vota, atque Deo referunt.

Sulpitius Præsul, simul & Confessor Amandus,

Hic monachus Mammæ, hic ouat & Simeon.

Cum quibus hic semper votis adfiste, precamur,

Virgo sacrata Deo martyr Anastasia.

Item eiusdem.

Hic Anianus adest, martyr Desiderius atque

Rex Sisemundus ouat Genesiusque simul.*

Tu quoque Christophore nostris pie mentibus adsis,

Cumque tuis sociis ipse iuuato preces.

* Sigimundus

Item eiusdem.

Paulinus præsul Brisius quoque, Perpetuusque*

Sanctus & Esidorus, Martialisque pater,*

Hanc aram meritis semper viuacibus ornant,

Adfistunt precibus, quas piè quique dabunt.

* Brixius

* Esidorus,

Tomo VI. lectionis antiquæ, reperio claram huius cœmeterij consecrati memoriam in Martyrologio Rhabani ad XVIII. Kalend. Februarij: *In monasterio Fuldæ dedicatio ecclesiæ S. Michaelis in cœmeterio fratrum.* At trisæcli interuallo, opus nouum (à clade an ruinâ, non proditur) huic Aegilis structuræ succreuit; quo templi huius quantum fuit, à* Volramo Mindensi Episcopo dedicatum de nouo, cum quinque altaribus humi, sublimi positis; conditisque Sanctorum lipfanis in Christi Domini cruce & sepulchro. Verùm in hoc opere, vt ipsa quoque ruderera testantur, antiqui templi nitor & venustas non reuixit. Conferuata tamen huius dedicationis epigraphæ:

* Volmarus
hic Kranzio.

* Sic numerant, quibus
VVolchmarus & Bardo
noti.

De Volramo,
aut Volmaro
Albert. Kranz. Me-
trop. lib. 5.
cap. 25. & 35.
vbi de eius
schismate.

ANNO INCARNATIONIS DOMINICAE MXCII INDICATIONE XV. DEDICATA EST ECCLESIA IN CIMITERIO IIII NON. DECĒBRIVM. ROGANTE HVIVS LOCI *XXVII ABBATE RVTHARDO. XVIII REGIMINIS EIVS ANNO A FOLERAMO MINDENSI EPO IN HONOREM DN̄I N. IESV XPI

CAPVT VI.

De secundâ reparatione Fuldensis Basilicæ Hadamaro & Verinhario Abbatibus, & eiusdem labe Ehrloffo Abbate factâ.

*Hungarorū
irruptiones.*

*Lambert.
Contract.
Rhegino,
Marianus.*

*Fuldensis ba-
silicæ incen-
dium.*

TRISTIA inde & peracerba, imperio Germanico impo-
sita vulnera, ab immani Hungarorum gente; quæ tam-
quam humanitatis omnibus exsoluta vinculis, per crebras ir-
ruptiones, Alemanniæ, Franciæ, Thuringiæque prouincias eâ
feritate incurfabat, vt obuia quæque ferro flammaque obtere-
ret. Iam tum sæculo Christi ineunte nono, iteratis cædibus
Thuringiorum ducum, qui fortiter eorum barbariem opposi-
tu corporum excipiebant, noui hisce locis terrores additi; anno
quippe Domini DCCCCVIII. Luitpoldi Ducis, mox sequenti,
Burchardi occisione se cruentatunt. Hinc inter magni Otto-
nis vix adulta scepra, turbatis iam rebus, vbi Boij ac Sueui, hac
pænè populationis procellâ obruti, Fuldam vsque penetrant,
omnia humana diuinaque inimico animo proculcantes. De-
gebat Otto tum Herolfesfeldiæ Abbatîâ Fuldensi geminâ, &
itineris diei non totius interuallo apud Fuldam amnem ab hac
nostrâ dissitâ, quando monasterium hoc cum ipsâ basilicâ ac-
cepit, luctuoso periisse incendio. Memorant tristem hunc ca-
sum ad annum DCCCCXXXVII. veteres Chronographi: neq;
tamen igni hostili an fortuito basilica conflagrârit, satis expli-
cant. Exustam quidem plerique consentiunt, quo tempore
Hunni Buchoniam persultantes, Fuldæ, vicinisque locis, ma-
gnam vtique vastitatem & solitudinem importabant. Et pri-
uatis quoque litteris annotatum, de cælo fuisse tactam. Atque
hic ille famosi templi interitus, quem recolis in Hadamari Abba-
tis præconio, à Witichindo Saxoniarum rerum scriptore litte-
ris proditum. Et Hadamarus sanè instaurati templi simul ac
monasterij, maioreque splendore cumulati reportauit ingens
decus;

decus; unde in temporum libris, propriâ laude celebratur, *is qui monasterium Fuldae magnifico opere construxit*. Porro cum tantæ molis, cuius hodieque, licet & aliis cladibus attrita, monumenta visuntur, exstructio, vix ipsius monasterij licet præpotentis coaluerit impensis, satis ex ipsâ dedicatione colligitur, Ottonem Magnum, de Fuldensi monasterio ceteroqui præclare meritum, huius magnificentiæ tenuisse primas. id quod ex Frodoardi Francici scriptoris fide digni Chronico, testatû habemus. Is quippe Marini Apostolici Legati rebus gestis enarratis, postquam Franciæ regnum & Rhemorum ecclesiam male pacatam, variis tradit composuisse Synodis, denique, ait, Treuiris conuentu peracto, inde Ottonis Magni iussu accersitum in Saxoniam, anno salutis DCCCXLVIII. ad ecclesiam Fuldensem dicendam, recens iam tum ædificatam. Frodoardi oratio est: *His ita gestis Episcopi reuertuntur in sua. Luitulfus autem Capellanus Ottonis, Marinum vicarium deducit ad Regem suum in Saxoniam, vbi consecraturus fuerat ecclesiam Fuldensis monasterij. Post cuius consecrationem, idem Marinus exactâ hieme Romam reuertitur.* Hactenus ex publicis Annalibus. Sed venit in manus inde liber membraneus Reliquiarum & Indulgentiarum maioris ecclesiæ Fuldensis, varietate picturæ tamen insignior quàm antiquitate; in quo legebatur hæc ipsa dedicatio, Imperatore Ottone, & magno Pontificum populique Christiani præsentæ cœtu peracta, ipsâ die Sanctorum omnium, quæ hodieq. mercatu magis & annuâ nundinatione, ritu encaniorum, quàm religione templi frequentatur. Fatentur autem hîc librarij, parum se per bellorum & incendiorum casus dedicationis huius exploratam habuisse memoriam, cum & Martini Papæ nomen, pro Marini Papæ Legati, non semel vsurpant, veterumq. condonationum aiunt oblitos fuisse codicillos. Verba sunt illorum: *Scire debent posteri nostri, quòd, licet hoc venerabile Fuldense monasterium Dn. * Martinus Papa præsentæ Othone Imperatore, * Marinus studio Hadamari Abbatis, in magnâ Prælatorum ac populi Christiani frequentia, ritè dedicauit in die omnium Sanctorum; & ex antiquâ cõsuetudine ipsâ die, hoc in loco, populus fidelium conflueret, &c. quia tamen probare non poteramus libris vel litteris apud nos, prædictâ die Indulgentias aliquas, quibus moderni allici solent, inueniri, supplicauimus*

Ottonis Magni in Fuldensem ecclesiam merita.

Marinus Apostolicus Legatus Fuldensem ecclesiam post reparationem dedicat.

Encania Principia basilica.

** Marinus*

Q mus

* *Marinus* *Alexandro IV.* &c. alibi verò: * *Martinus* *Papa ecclesiam conse-*
crans, in dedicatione ecclesie, præter aliam incognitam Indulgentiam,
LXXX. Carenas relaxauit. In quo tam antiquo ritu, condonatio

Indulgentia-
rum usus.

Tertul. de
pœnitentiâ.

Tribur. Cõ-
cil. c. 54.

Burchard.

decret. lib. 19

Bellarmin. de

Indulg. c. 9.

Valent. c. 6.

& Tom. 1. in

3 D Thom.

M. S. Chron.

nicon Fran-

co-Saxoni-

cum, & con-

feruit Dit-

mari Episc.

Chron. lib. 2.

Ortonis Ma-

gni in tem-

plu assidui-

tate.

Huius basili-
ca labes no-
tatur.

Inscriptio
dedicationis.

Nam, cum ab omni genere consuetæ voluptatis, aut vitæ iucundioris cohibiti, conuiuuiis, epulis, balneis, thalamo vinoque sese abstinerent, si quid harum noxarum à Sacerdotibus laxa-

menti datum fuisset, Indulgentiam vocabant. Vnde Carena

Theologorum sententiâ relaxatio est tantæ pœnæ, quantam

quadraginta dierum abstinentiâ, panis dumtaxat & aquæ sum-

ptu, pœnitens exsolueret. Quòd verò ad Ottonis Imperatoris

assiduitatem, quam rebus ille diuinis impertiit, egregij codicis

M. S. encomium hîc affero: *Ipse quippe* (Imperator Otto) *tenax*

diuinæ religionis, in diebus festis ad Vesperas, ad Matutinas, atque ad

Missam, cum honorabili Episcoporum ac totius cleri processione, ad ec-

clesiam duci solebat; ibique, cum magno timore Dei & reuerentiâ stans

aut sedens, nihilque præter diuinum loquens, donec finirentur vniuer-

sa, persistebat; deinde ad cubiculum suum cum luminaribus multis, co-

mitatuque magno Sacerdotum, Ducum ac Comitum, redibat. Sed ad

lineam. Ex Hadamari fabricâ præter navis interioris columna-

rium opus & adumbratum hemisphærium Orientale, nihil

admodum deprehendimus superesse, contractâ iam ita basili-

câ, vt quæ humilioris tecti latera tamquam alæ vtrimque por-

riguntur, ornamentis suis omnino careant, columnis, quæ olim

suâ serie laxiùs dispositæ, nunc opere tectorio velut inclusis, &

parietis cæmento inersis. Quamobrem, quæ super epistylia co-

lumnarum scriptura, litteris semiuncialibus, ab Ortu obscurè,

clariùs à Boreâ in subsolanum legitur, mutilâ quamuis sen-

tentiâ, memoriam tamen huius Marinianæ Dedicationis, li-

quidò comprehendit. Legitur autem epigrammatis illius mo-

dò tantum:

IN HONOREM S. GENITRICIS MARIAE SEMPER VIRGINIS. AC SANCTORVM APOSTOLORVM PETRI ET PAVLI.

ET OMNIVM DVODECIM APOSTOLORVM SANCTORVMQ.

MARTYRVVM BONIFACII ATQ. SIMPLICII INNOCENTII.

ET CETERORVM SANCTORVM OMNIVM S. CVRIA

AB. .

AB. .

AB.. VNIVERSIS CATHOLICIS EODEM DIE VENERATVR
ET CELEBRATVR AD LAVDEM ET GLORIAM DEI..
ANNO INCARN

TRANSDVXIT

. HANC AVLAM DOMI
NO RITE DICAVIT.

Werinharium hinc in sarcindâ templi labe, Hadamari æmulum fuisse diceret; ita cùm in cetero eius vitæ cursu, tum in fabricarum molitione, nescio quid excelsum & generosum spirat. Porticum certè ad basilicam ab Orientali fronte, duplici ^{VVerinharij opus columnare.} circumiecto columnarum ordine, exstruxit, magno ædis ornameto: & seu suis, seu regis impensis, oratorium addidit in fine peristyli venustatis eximia; in quo, arte Corinthiâ factæ ^{Regale sacellum.} columnæ hinc & inde ad longitudinem sacelli, diametro & proportionem profus visendæ. Pavimentum fuit è laterculo læuigato, sed trigoni in morem cuspidibus inuicem sibi obuersis. Quo autem loco ara stetit, nam iniuria vetustatis interuenit, supernè in laqueato fornice antiqua pictura cernitur, colore tam viuido ac recenti, vt ætatem eam tulisse non crederes. In folio sedet Dominus, & circum iuxtaque expressa animalium ea species, quæ per cæleste visum Ezechieli Prophetæ oblata, subiectique Versus in hemicyclo:

CLAVSVLA FONS RERVM DOMINANS ANTIQVE DIERVVM.
HANC HABITANS AEDEM NOS GRATAM FAC TIBI SEDEM.

Acta vetusta huius Ecclesiæ Præsulum de hoc opere sic meminerunt: *VVerinherus omni deuotione diligens decorem domus Dei, fecit Paradisum in Orientali parte ecclesiæ, columnis, porticibus inferioribus & superioribus, honorificè constructis. Capellam etiam, Regiâ dignitate fulgentem apposuit, ita vt locum ipsum Paradisum voluptatis non immeritò appellare possimus.* Lætum fuit, in huius oratorij semirutis parietinis dedicationis monumentum, elegantissimis litterarum notis incisum, oculis obire, etsi occiduum latus aberat, quo numerus annalis olim cõprehensus videtur.
DEDICATVM EST HOC REGALE SACELLVM. IIII. NON.
IYN. A BEATO VODALRICO AVGVSTAE CIVITATIS EPI-

Q 2

SCOPO

SCOPO in hon. OREM XPI DNI SANCTIQ. BAPTISTAE IOANNIS. ROGATV REVERENDI ABBATIS WERINHARII.

Sancta hîc & magna nomina legis. Nec abs re laudant maiores *Vodaticum*, *facellum id proprius consecrassè manibus*, dignum utique virum, cuius ob admirabilem vitæ sanctimoniam, & honos & patrociniû nullâ temporis vetustate languescat. Regale facellum cur Werinharius inscripserit, à Regum magnificentiâ, an à Regum vsu (ambobus enim Ottoni primo & secundo carus Antistes hic extitit, fors ob generis splendorem virtuti parem) manet inexploratum.

Iam deinceps ruinam exitialem, quæ veteri templo anno MCXX. Ehrloffo Abbate ad ceteras tunc calamitates superuenit, edisseram, eorum fide, qui cladis spectatores, haud sine commiseratione & gemitu, eam prodidere. Quippe, post minantium tectorum malè sartos hiatus, annonæ subtractæ penuriam, disciplinæ contemptum, cum viginti amplius annis congregatio omni panè malorum genere diuexata fatisceret, hoc inmedicabile vulnus insuper, magno cum probro dolorisque sensu accepit: *Pridie namque Idus Decembris*, inquit, *primo galli cantu, sancti huius templi toto orbe famosissimi pars Orientalis ingenti labe funditus concidit, & turrim Meridianam cum duabus porticibus quæ adhærebant, vnâ traxit, soloque stravit. Sanctuarium Virginis Dei genitricis, mirâ picturarum varietate, comminuit. Altaria SS. Simplicij, Faustini, Beatricis, Processi & Martiniani, disrupto pavimento labefecit. Atque hoc sanè malum aueri Pralatorum industriâ poterat, nisi querere sua quàm Christi aliquando maluissent. Tamen, qui tristibus plerumque lata iungit, lugentibus & casum tam acerbum deplorantibus, inter hæc Christus Dominus evidens suæ potentie documentum ostendit. Nam incomparabili illâ ruinarum mole, multo monachorum sudore reiectâ, ecce tibi emertere corpora Sanctorum martyrum Simplicij, Faustini, & Beatricis, quæ post altare Virginis-matris sub arâ sui nominis conuiescebant, non solum inuoluta, sed à casu prorsus intacta; eademq. incredibili gratulatione monachorum, & magno cleri populiq. concursu, XVII. Kalend. Ianuarij, iuxta primarium altare S. Bonifacij recondita sunt. Par conditio extitit ceterorum pignorum, quæ suis in arcis, infracto sigillo, passim in-*

tegra

M. S. Gloss.
ad acta Fuld.
Abb. M. S. iis
propè verbis.
Templi secū
da interitio.

Sanctorum
corpora ille-
sa à templi
ruinâ.

regra aduersus labem hanc diuinitus conseruata. . . Sed triste interea obuersabatur omnium oculis spectaculum, cum domus incluta, olim Regibus ac dynastis cara, patebat aëris & pecudum iniuriis; & nemo ex tot millibus, qui in tuam, o parens diua Fulda, hereditatem venerant, nemo ex filiis, inquam, tuis, qui id tibi meritò debebant, repperit, qui manum vel cor ruinis his abolendis apponeret, donec anno vindicati orbis MCXXIII. Vdalrico Abbate, collapsum opus resurgere cepit. In hanc sententiam, exiguo verborum deflexu, antiqui huius loci cœnobitæ. Ceterum Marquardi tandem præcellentis virtute Antistitis operâ, moles Orientalis hæc ad summum educta, & diuæ Dei genitrici cum subiectâ testudine consecrata, præsentè Friderico Imperatore, & plerisque aliis regni proceribus, anno MCLVII. feriâ VI. ante Palmarum, id est, XI. Kal. Aprilis, Euerardo Bambergensi & Hermanno Werdensi, Episcopis, cæremoniâ solemni, eam dedicantibus.

Marquardus Abbas Orientalem templi partem erigit. Crypta hæc dicta Orientalis ad S. Mariam. Viridunensis. Super Hermanno ad Metrop. Sax. ib. 6. c. 29. Alb. Krantzij.

CAPVT VII.

De secundo & tertio Fuldenſis eccleſiæ incendio.

EXTITERE posthæc & aliæ causæ, cur basilica Fuldenſis ceu properans ad interitum funditus periret; altera peculiaris fuit ab vnus hominis intemperatiâ & ebrietate, cui templi custodia demandata; altera per communis disciplinæ laxamentum diuinitus inuecta creditur, quum feminis primùm basilicam ingredi permissum est. Eam hisce verbis Ioannes Merlanius Abbas, opem afflictis rebus implorans, ad Bonifacium IX. retulit, anno MCCCXCIX.

Beatissime Pater, non sine graui cordis mœrore ac lugubri mœstiq. voce beatitudini vestræ exponimus, quòd nuper die septimâ mensis Iunij anni proximè præteriti, paulò ante medium noctis, suborta seuu tempestas aëris, veniens sicut fulgur ignis de celo, sanctam ac venerandam, miræque ac pretiosæ structuræ eccleſiam monasterij vestri Fuldenſis, ordinis S. Benedicti, Herbiſipolenſis diœceſis, sicut Deo placuit subito & inopinatè inuaſit, totamque huius fabricam miserabiliter per grande & horrendum incendium funditus destruxit, & quasi in nihilum, imò in fauillam & cineres redegit.

Q 3

Deus

Deus tamen pius & misericors, suorum in terrâ curam habens, de suâ supereffluente benignitate & misericordiâ, venerabilia, ac omni honore digna, ac perpetuò memoranda corpora & reliquias SS. Martyrum, Bonifacij Episcopi fundatoris dicti monasterij, Simplicij, Faustini, & Beatricis, Processi & Martiniani, ac aliorum plurimorum Martyrum, Confessorum, & Virginum, quæ in præfatâ Ecclesiâ recondita fuerant; nec non quasi omnia quæ ad cultum diuinum pertinent, omnesque & singulas officinas memorati monasterij, à dicti ignis incendio intacta præseruauit & illæsa. Ita Ioannes Abbas. Sed de clade hac posteriore satis superque monuimus libro primo, cap. VIII. Prior quidem illa reuocatur ad annum recuperatæ salutis MCC. LXXXVI. quando Marquardo II. Abbate, ædituus vino iuxtâ somnoque obrutus, malè custoditâ lucernâ, incendij tanti fomitem ministravit.

*Basilica incendium al-
teru luctuo-
sissimum.*

*Quis flammam illius nocetis, quis fulmina flamma
Explicet?*

Adnituntur quidem huius ætatis cœnobitæ in hanc sententiam: Postridie vinculorum Petri, quâ die publica letitia ob summi Pontificis iudicium de Marquardi honoribus Româ allatum ad remissionem omnes inuitabat, nostrum venerabile monasterium, in quo gloriosus Christi martyr Bonifacius requiescit, Dei omnipotentis permissu, cuius omnis actio veritas & misericordia; cuius iudicia sunt abyssus multa; igne conualescente, paulò post crepusculum, in fauillam & cinerem redactum est. Reliquiæ, libri, ornamenta, ceteraque domus Dei argento auroque decora vtensilia, summâ diligentia à sanctissimis patribus nostris excellentissimo studio conquista, & impenso labore facta, perierunt. Ab tam excelsos parietes, tam ingentis fabrica sic flammæ contagio tam subito liquefcere, vt ne quidem vnicum altare ab ignibus incolume staret! Ni dolor animi obtunderet, & suspiria vocem includerent, plura de templi ruinâ & incendio certè scriberemus. Sic illi: Reperiuntur & de sequenti anno litteræ nonnullorum Germaniæ Præfulum, qui Wirceburgi celebrem tunc conuentum, Præsede Ioanne Tusculano sedis Apostolicæ Legato, agitabant, quorum primores Giselbertus Bremensis, Bruno Brixinensis, Witigo Misnensis; à quibus scilicet potestas tunc facta, corrogandi suppetias templo inftaurando, propositâ pœnarum veniâ. Verba diplomatis sunt:

*Synodus
Wircebur-
gensis ad re-
parationem
cladis adiu-
tas.*

Cum

Cum igitur honorabile monasterium S. Bonifacij in Fuldâ ordinis S. Benedicti, per incendium casu inopinato miserabiliter destructum, nullo modo valeat restaurari, &c. ut de bonis vobis collatis pias elemosynas, & grata caritatis subsidia erogetis . . . Datum Herbipoli anno Domini MCCLXXXVII. tempore Concilij D. Ioannis Episcopi Tusculani, tunc per Alemariam S. A. Legati. Atque ab hisce duobus incendiis versa templi pulcherrima species; nec ad pristinum decorem vumquam inde adspiravit. Etenim singula opera minutatim annumerari possunt, quæ deinde per intervalla temporis, ruinarum modo reliquiis superfusa. Anno quippe MCCCXXXI. ex abiugnâ contabulatione inchoata templi laquearia, & LXXVI. eiusdem sæculi tandem absoluta. Sequenti collocatum Baptisterium. Addita specularia vitrea circumquaque anno MCCCCLXXVIII. deinde M D. ingressus & vestibulum Meridionale. Trigintaquinque post annis à Ioanne Hennebergio organum exstructum non infabrè; & ara gemmato plumarioque opere perpolita, aliaque præclara templo ornamenta ad sacrificij cultum ab eodem relicta. Sed hæc, uti exilia, ita ne præterita à nobis viderentur, vel eò præcipuè erant commemoranda, ne imperitâ vanitate vulgus hæc tamquam à cunabulis primæuæ basilicæ exorta, ingerere ornamenta pergeret. Non siluero tamen S. Andree oratorium Australi lateri basilicæ adstructum versus Orientem, cui, Reliquiæ nouæ, titulum indidere. Hic capaci tumulo saxeo, sed diuisis bipartitò loculamentis, cernitur aceruus grandium ossium, quæ ex antiqui templi busto, aut ruinis illuc translata. Horum, quoniam obscura testificatio, titulis & indiciis amissis, iccirco cultus etiam & veneratio languet: tametsi religionem locus appellatione suâ tueatur, memorentque senes, exordio sæculi superioris, perenni lumine & sacrificio, cultorumque frequentia, vestibulum hoc ædis cohonestatum. Tradunt hinc etiam loci, tandem conditis ossibus, quieuisse Conradum Salicum, eius nominis primum Germaniæ Regem: qui, nullis iam reliquis mausolei vestigiis, maiore nobis præconio efferendus, publicè, quod Caroli Magni stirpem in Germaniâ, morte suâ conclusit; priuatim, quod Carolingorum pietatem æmulatus, Fuldensem ecclesiam eximiis donis ac regiâ liberalitate plurimâ maectauit.

Rhegi-

S. Andree sacellum zum neuwen basiligumb.

Conradus I. Rex Fulda sepultus.

Herm. Conr. in Chr. Otto Frising. lib. 6. c. 15. 16.

vveri
iquitate
enies.

IV

B

Rheginonis itaque supplemento hoc præclarum indolis Regiæ, ac germanæ Principum virtutis elogium retulit:

Anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXIX. Conradus Rex obiit, vir per omnia mansuetus, prudens & diuinæ religionis amator. Qui cum obitus sui diem imminere sentiret, vocatis ad se fratribus & cognatis suis, maioribus scilicet Francorum, mortem sibi imminere prædixit; & ne in eligendo post se Regem, dissidium regni fieret, paternâ eos voce præmonuit: sed & Henricum Saxonum Ducem filium Ottonis, virum strenuum & industrium, præcipuumque pacis sectatorem, ut eligerent, iussit; aliumque ei ad hoc officium aequè dignum inueniri non posse testificans, sceptrum ei & coronam, ceteraque Regiæ dignitatis ornamenta, pacto tuendi & conseruandi regni, per eos transmisit. Ipse verò hac vitâ decedens, in Fuldâ monasterio honorificâ sepulturâ tumulatus est. Quot verba, tot aurea magnanimi Regis decora. Sed quia funus Conradi honorificè illatum conditumque Fuldæ, ante cladem basilicæ satis liquet; probabile, pro varietate casuum ac temporum, sepulturam non retinuisse primam; sed migrasse identidem, dum in oratorio S. Andree ossa vaga sedem acciperent. Testatur quoque Marianus Scotus sepultum, in Fuldâ monasterio iuxta altare S. Crucis: quod equidem, in ipsâ veteri basilicâ repono. Ceterum quàm regificè sibi dum incolumi sepulturam hanc Fuldæ post mortem decreuerit, ex donationis illustri monumento testatum facio:

*Conradus
Rex sibi Ful-
dæ sepul-
turam deligit.*

CVNRADVS diuinâ clementiâ fauente & ordinante Romanorum Francorum Rex. Si loca Sanctorû, diuinis mancipata cultibus & spiritalibus instituta seruitus, donis ac beneficiis nobis à Deo collatis, ditare & honorare voluerimus, non solum ad honoris nostri augmentum, sed ad eternæ etiam salutis nostræ profectum cedere, pro certo habemus. Quapropter notum fieri volumus omnium Christi ac nostri fidelium industrie, qualiter nos pro amore vitæ eternæ, & sacrosanctæ Christianæ religionis amore prælegimus locum Fuldensis monasterij, specialis prærogatiuæ patrocinatione sanctissimi Bonifacij muniti, requiei post finem vitæ, Deo annuente, consequi. Vnde, quia incerta est vita hominis super terram, oportunum ac valdè necessarium videtur, ut præueniamus districti iudicis iram in confessione, & purissimæ atque mundissimæ conscientie oblatione. Offerimus igitur & contradimus Deo & sanctissimo eius martyri Bonifacio, prædia duo, à parentibus nostris

nostris hereditario iure collata nobis, hoc est, in Hagen & Sumerode, cum omnibus suis appendiciis, cum cunctis terrarum ac silvarum terminis, eâ conditione certissimaque pacto, ut prædicti Fuldenfis monasterij fratres victum & vestitum inde habeant, & pro anima nostræ, matrisque nostræ Glismudæ liberatione, preces iugiter Deo fundant. Ad priscum Fuldenfis ecclesiæ Martyrologiû adscriptum,

Glismudæ
mater Con-
radi Regis.
Nota nume-
rales in MS.
desiderantur.

X. KALEND. IAN. ☉

CVONRADVS REX.

CAPVT VIII.

De Sanctorum Reliquiis, qua Fulda exhiberi solita.

EXTERIOREM basilicæ faciem plurifariam ostendimus, iam interiorem ornatum & synthefin explicamus. Sed spissum tamen sit nimis ac densum opus, omnium quæ antiquitus in Fuldenfi basilicâ conditæ Diuorum enumerare reliquias, cum huius generis in sacrario pænè iustum volumen extet. Extant & vetustis librorum monumentis inscriptæ Pontificum condonationes, quibus ad patronorum venerationem & frequentiore cultum inuitati maiores. Hisce ex libris perspicere facile sit, quo ij olim in pretio & honore extiterint. Sancti Bonifacij imagini adstat Alexander IV. Pontifex cum hac scripturâ:

Reliquiarum
prolixus in-
dex in sacra-
rio Fuldæ.

Alexander omnibus verè pœnitentibus & confessis, ad monasterium S. Saluatoris in festo S. Bonifacij, Simplicij & Faustini, quorum corpora hîc venerabiliter requiescunt, ac in anniuersariâ dedicatione Ecclesiæ venientibus, c. dies de iniunctâ sibi pœnitentiâ misericorditer relaxamus. Anagninæ v. Idus Decembris, Pontificatus anno v.

Patrocina
& Indulgen-
tia veteris
Ecclesiæ.

Longa hinc sequitur Pontificum serie, id genus expiationum de ecclesiæ thesauro huc similiter expromentium. Sed repetitis ignium & bellorum damnis, quibus cum templi veteris moles, tum aliæ vicinæ ecclesiæ non semel ab ipsis propè fundamentis succussæ, dubium esse nequit, quin confuso ruderibus

R bus

bus pavimento, & cryptarum intestinis ambustis, varia hinc reliquiarum & aboliuo extiterit & detractio partium præcipuarum. Quamquam nec illa maiores propria cura deseruit, quâ perfecerunt, vt quod in hoc genere spectabile & integritate maximè commendatum, id cladibus ereptum & securiore repositum loco, transferrent ad posteros; cuiusmodi sunt illa Sanctorû corpora membræve quæ tumbis vel loculis inauratis inclusa, vel thoracibus argenteis gemmativse verticibus affabrè custodita, pro variâ festorû conditione inde proferri, ac honorari publicè mos est. Quare, vbi minima omnia non possumus, hæc maxima consecrari, quæ Deus nobis reliqua fecit, vt gratû patronis cælitibus, ita nec iniucûdum spero posteris fore.

S. Bonifacij

Ante it virtutum omnium & memoriæ principatu S. BONIFACIVS, cuius ossa, vt desiderij flagrantis impetu in alia quoque terrarum loca subinde dispersa sint, titulum tamen hæc ecclesia sibi retinet in indice reliquiarum:

Corpus,

Arca S. Bonifacij, in quâ continentur reliquiæ eiusdem S. Bonifacij Archiepiscopi & Martyris, qui corporaliter requiescit in hoc monasterio.

Caput.

Porro caput à cetero corpore demptum inuenio, anno Domini MCCCCXX. cuius cranium argenteæ statuæ mitrati & infulati Præsulis pectore tenus, impositum, & ipso die S. Lucae Evangelistæ ab Euerardo Sebastensi Episcopo, Herbipolensis Ecclesiæ suffraganeo, donarium id consecratum.

S. Sturmij

S. STURMIO Bonifacij discipulus & Apostolus Saxonix, nec non primus Fuldensis monasterij Abbas, proximum iure fastigium occupat. Is in loculo item peculiari præfens rogantibus patrociniûm offert; veteres modò iuuet instaurare honores, quos illi quondam ciuitas Fuldensis ampliter impendit.

Corpus,

Huius item seorsim caput extitit argento conspicuum, & Augusto vertice venerandum. Eius antiqua pictura sic loquitur: *In festo meo accedētibus altare meum x. Carenæ laxantur.* Gestari feretro Sanctum, à cōmuni ciuitatis, honoris causâ, solemne fuit.

Caput.

S. Sola.

S. SOLA, huic dignus vt associetur, Anglus & S. Willibaldi comes in Eistatensis ecclesiæ iaciundis fundamentis, eâ vitæ sanctitate, vt Bonifacij discipulum facillè agnosceres. Is hoc impen-

impensius ab ecclesiâ Fuldensi coli retinerique debet, quo possessiones eius & monasterium per superioris ætatis iniuriam avidius abstracta sunt. Trithemius in viris illustribus: *Sola Abbas in diœcesi Eistetensi, natione Anglicus, & discipulus S. Bonifacii martyr, vir sanctitatis eximia & multarum virtutum, &c. claruit circa annum Domini DCCLX. cuius festum agitur IV. Nonas Decembris.* Sed eius res gestæ clariorem nuper accepere lucem, per Ermenoldum, siue Ermanricum Diaconum & monachum Fuldensem, qui & neophytorum ad Solam concursus, & miraculorum ipsius gloriam celebrans, Altino Præfule Eistatensi V. primùm humo leuatum scribit; eiusque corpus re-
Hen. Canif. tom. 4. lect. antiq.
Alinus V. Episcopus Eistatensis, alias Aluinus.
 pertum, expers tabis, oratorio montis Septemtrionali non sine mirifico afflatu cælestis odoris. Inde Gregorij IV. iussu cælitibus adscriptum, constat tralatum esse Fuldam.

S. LIOBÆ pignus, virginum in Germaniâ plurimarum al-
S. Liobæ.
 tricis, Fuldense quoq. monasterium accepit, quæ sanguinis propinquitate, & æmulatione virtutis, trans mare ad hos inculti deserti saltus, ex Winbrunensi monasterio, à S. Bonifacio accersita, & singularis abstinentiæ, sanctimonix, doctrinæ & miraculorum exemplis, Thuringicis Francicisq. puellis prælucens, ad virginitatis hinc pænè extinctæ decora, sexum femineum excitat. Quiescit in Fuldensi sacratio, vt meritis in cælo, sic in S. Bonifacii & Rudulphi monachi litteris apud posteros semper victura. Nec intempestiuè illæ S. Bonifacii hinc epistolæ legantur, quas ardenti & Apostolici spiritus proprio quodam stylo, ad sacratam hanc virginem misit. Nec item prætereunda, quam ex Angliâ ad S. Bonifacium ipsa dedit, quâ desiderium suum erga propinquum Antistitem testatur; & versiculis subiectis, poëticiæ haud se ignaram fuisse ostendit.
* 36. inter editas S. Bonifacii.

Atque hæc eorum pignora sunt, quorum sanctitas apud Fuldenses sicut adoleuit, ita gloria cultus ab ipsis fidei Christianæ incunabulis, perseueravit. Ad Martyres itaq. properat oratio, qui religionis magnitudine, & probabili accurataque veterum monachorum disciplinâ inuitati, hæc quamlibet obscura terrarum sola, non pulchræ modò prætulerunt Italiæ, sed vel ipsi quoque Quiritium vrbi dominæ. Et quamquam horum omnium transitus ac traductiones non satis luculentè fideliterque

litteris mandatae sint, ipsi tamen aut toti vel maiore sui parte multis hinc ostentui fuere saeculis & aetatibus.

*SS. Simplicij
& Faustini
& Beatrix.
Nobilium
fraternitas.*

SS. SIMPLICIVS, FAUSTINVS, & BEATRIX, tutela & praesidium Fuldensis ciuitatis, decus & columen ordinis equestris, qui proprio corpore Fraternitatis erecto, olim se in horum tutelam Martyrum esse, pro magno habuit; eorumque piam sarcinam viri nobiles publicis circuitationibus humeris olim suis vectarunt supplices & venerabundi. Porro Martyres hi, germano sanguinis & Christianae fidei vinculo colligati, Romae via Portuensi, Diocletiano Imperatore, illustre fecere martyrium; illi capitali supplicio, soror Beatrix in carcere faucibus oblisis. Nec eorum in haec loca translationi derogat quidquam, quod Romae in basilicam S. Mariae Maioris apud Onuphrium Panuinum & alios horum Martyrum pignora adhuc in deposito numerentur, cum apud Christianos frequens olim & obuia extiterit eiusmodi reliquiarum distractio partitioque.

*Martyrolog.
Rom. & al.
19. Iulij.
Sur tom. 3. in
Anthimo.*

*S. Urbani caput.
*exprimunt
maiores 45.
marcas ar-
genti.*

S. VRBANI Papae caput, seorsim item spectatur magni ponderis argentea theca Ioannis Hennebergij liberalitate circumdatum. Eius inuentionis fama anno MCCCCLXXVIII. percubuit, quando in monasterio montis S. Ioannis, pridie festi S. Simplicij, caput hoc repertum plumbeo inclusum scrinio, atque inde, ipsa die Simplicij, venerabundo supplicum agmine, ex monte translatum ad basilicam primariam. Porro mos inde suscepit, ut ipsa pontifici sacrata feria, Urbani vertex in oppidi parochiam ex aedium principe inferretur, & Martyris honori diuina istic mysteria rite peragerentur. Quod caerimoniae genus iam, cum plurimis aliis, exoleuit.

*SS. Processi
& Martiniani.
Sur. tom. 4.
& Martyrol.*

SS. quoque MARTYRES PROCESSVS & MARTINIANVS quos Roma & Vaticana basilica suos praedicat incolas, se Fuldae item quondam magnis patrociniis & honorum indicibus commendarunt. Eorum venerandae reliquiae, cum a Scabiorum collegio quondam religiosam venerationem circumferrebantur, illius diei memoriam renouabant, quo ambo ab Apostolorum Principe Petro Baptismatis aquis abluti sunt; atque inde a Nerone, exquisitis suppliciis affecti, tandem capite caesi, egregio vitam finiure martyrio. In commentario Indulgentiarum, eorum imaginibus haec adscripta verba:

Fuldae

Fuldæ requiescimus corporaliter, & fideles populi nos ibidem visitantes patrociniū nostrum obtinebunt, & pœnitentes absoluentur x. Carenis de iniunctâ sibi pœnitiâ, in die nostrâ, & per totam octauam.

In perantiquo Fuldensis ecclesiæ Martyrologio reperiēbam: Ad xvii. Kalend. Ianuarij Translatio SS. Simplicij, Faustini, Beatricis, Procepsi & Martiniani. Sed & Simplicij caput, auro radiante vertice, singulari palam honore cultum.

S. FLORAE virginis & martyris, quæ passa sub Gallieno Imperatore, non obscurum item in Buchoniâ nomen; cui & templum collocatum, & veneratio ac honos à Pistorum tribu magnus olim habitus. Et quia S. Eugenij quoque & Antonij corpora se maiores hîc olim ostendisse gloriantur, non dubitem S. Floram huic Martyrum societati adscribere, in quâ Lucilla, Eugenius, Antonius & alij, persequente Gallieno, mortem pro Christo oppetierunt.

S. FELICOLAE claritudo facit, vt cuius olim cineres Fuldam translati, nomen eius & memoria castitatis non obsolescat. Huius quippe, vt & Aeonij & Firmi martyrum nobilia pignora, publicè quondam Fuldæ in honore habita, sed templi incendiis, vt credibile, obscurata vel obruta. De S. Firmi cultu vetus Indulgentia testatur, adscripta Martyris imagini: *A principali altari, ait, in festo meo relaxantur vii. Carenæ, & per octauam tantumdem.* Et iam venit in memoriam argumentum schedæ, in quâ S. Firmum lego Rustico associatum; ideoque interpretor eos esse, qui Veronæ, tempore Maximiani Imp. obiere martyrium: Anno MCCCCLXXVIII. in die S. Siluestri Papæ, in cryptâ S. Benedicti monasterij Fuld. inuenta sunt super sepulchrum S. Bonifacij in antiquo scrinio reliquiæ, videlicet S. Firmi, Rustici, Beatricis, Liobæ. Hæc ibi. Felicola porrò XIII. Iunij Romæ, quod Flacco nubere nollet, & in Christi confessione fortiter persisteret, equulei dicro cruciati, vsque ad mortem vexata, Romæ, viâ Ardeatinâ quondam sepulta fuit. Custoditur loculo augusto sacrarij, à Fabrorum corpore, in pompâ traduci consueta.

Annuerantur his quoque, clarissimum pat germanorum fratrum, Ioannes & Paullus sub Iuliano martyres; qui, vt cum

Martyrol.
29. Iulij.
S. Flora martyris.

S. Eugenius.
S. Antonius
vel Antonius qui cum
Aeonio translatus à Theotone Abbate,
vt Chronogr. index.
S. Felicole,
Aeonij ac Firmi.

Martyrol.
Fuld. refert ad v. Id. Augusti.

9. Augusti
Martyrol. Rom.

Ioannes & Paulus martyres.

* Sui parte, non integrè accipias.

antiquo scriptore loquar, *ad monasterium Novi montis, ut piè creditur, palamque cernitur, sunt translati.* Notantur insignia vnus in scuto, duo candelabra; in alterius, duæ oliuæ; & subscriptum: *Arma Ioannis & Pauli martyrum & patronorum Novi montis.* sed hæc symbola nemo nescit ex S. Ioannis Apocalypsi petita. Nam S. Bonifacio aliisq. vetustis Martyribus certæ stirpis aut gentis affingere insignia, commentum est otiosorum hominum, vix poëtarum ingeniis dignum, quasi genus & nobilitatem suam virtus & sanctimonia sine clypeis & colorum discrimine tueri non posset.

Cap. xi.
Anglia Regum insignia appingunt S. Bonifacio.

S. Fabiani caput.

S. FABIANI Pontificis Romani caput, aut certè capitis verticem, in montis B. Virginis monasterio venerationi olim fuisse & spectaculo, produnt eius loci monumenta. Asseruari iam id in arcis nouæ sacello, sine inscriptionis vllâ notâ, opinari cogor, nec friuolis caussis, si res ferat, asseuerauerim. spectatur argenteo thorace à pectore ad summum verticem, opere fusili, pontificiâ mitrâ habituque.

Reliquiarum ditior census.

Denique si indices antiqui fidem merentur, longè huius generis plura Sanctorum alia pignora hisce condita sacrariis habuere maiores: idque satis tituli persuadent, & accumulata capitibus ossa veneranda, quæ Sanctandreami sacelli solo strata, congestaque diximus. Accedit huc, qui antiquo codice exprimitur, thecarum & conditoriorum cuiusuis formæ, metalli, & peregrinæ materiæ apparatus haud modicus, quorum omnium ferè iacturam, vt deplorauit superior ætas, ita vitam eorum vitalem fuisse, optent meritò posteris.

C A P V T IX.

De S. Bonifacij reliquiis minoribus.

QVIA S. Bonifacij & mors & vita pariter Fuldensi monasterio singularem & gratiam & gloriam peperit, meritò hæc maiores incessit cura; vt vtriusque beneficij famam, memorando quàm possent longissimè extenderent. Itaque & cultus sacerdotalis ornamenta, & doctrinæ cælestis instrumenta reliquere posteris, vt non patrocinijs tantum & perennis fauoris tam-

tamquam pignus & obsidem corpus ipsius Martyris haberent, sed amictum & libros sancti viri, ceu decerptos ex arbore nobili immortales fructus vsurparent.

Inter alia igitur Pontificis sacra lipsana, S. Bonifacij manipulus, stola, annulus, cingula, quæque Missæ paramenta dicimus, occurrunt; quorum hodie pars maxima latet, aut dispergit. Pedum quoque, ceu S. Bonifacij extiterit, asseruari credunt: id rudi opere expolitum nitet velut eburneum; sed ex osse marino fabrefactum, potior opinio tenet.

LIBRI verò, qui ad venerationem in sacrario expositi, tres præcipuè spectantur præcipui: primæ notæ in his, qui breuiore pergameno martyrij cicatricibus lacer, Longobardicam scripturam refert; quo & vsus putatur S. Bonifacius, quando gladiorum cæsum furentium ictibus latus opposuit. Etenim gemino tectus hic liber operimento, pro subtegmine corium habet inauratum, quod per varias figuras tralucens, venustam efficit speciem, sed ita mucrone deformatam, ut à summo ad dimidiati digiti latitudinem, atque hinc rursus ad sinistram, propriâ cicatrice gladij vestigia penetrent: denique hæc simul vulnera ferè in sceleni figuram cuneatim descendunt. Inâ quoque libri parte vibices inflictæ, punctim vna, cæsum altera, penetrans latitudine pollicis; postremò ictu transuerso corium, & lignum operimenti dissectum. Argumenta tractatum, qui huic libro inscripti, Moguntiacis nostri Serarij inserta sunt.

ALTER CODEX folio stricto palmi vix latitudinem exæquans, harmoniam Euangelistarum, & eius canonem per tabulas & numeros in fronte monstrat, omnia maiusculis & semiuncialibus fermè litteris, nisi quòd ad epistolam S. Iacobi exiliore & mirè catenatâ scripturâ annotationes & glossæ leguntur, chirographo, vti reor, ipsius Martyris.

TERTIVS LIBER est Euangeliorum, in octauâ breuiusculâ, hoc sanctior, quòd litterarum fulci, manu D. Bonifacij item impressi, litteris sic inuicem implexis, ut laqueos mentiantur, & plagas reticulorum. Ad calcem libri insignis attestatio, aureo caractere rotundæ manus, hunc codicem Euangeliorum propriis S. Bonifacij manibus conscriptum; ab ecclesiâ ablatum; sed

S. Bonifacij
sacris amictus.

S. Bonifacij
pedum.

Codex in
Martyrio
discessit.

Codex Euangelistarum.

Testamentum
ponitur.

veri
iquitate
enses.
IV
B

sed Huoggi Abbati, ab Arnulpho Imperatore restitutum. scripturæ tenor hic est:

Hoc Euangelium S. Bonifacius Martyr Domini gloriosus, vt nobis seniorum relatione compertum est, propriis conscripsit manibus. Quod etiam venerabilis Abba Huggi obnixis precibus à Rege piissimo Arnolfo impetrauit; & Sanctæ Fuldensi Ecclesiæ honorabiliter restituit. Cui, Saluator Iesu Christe, præmia sempiterna pro deuotione suâ in cælestibus clementer redde, eumq. nobis feliciter dominari tempora longa concede.

Icones in fronte cuiusque Euangelistæ coloribus depictæ cum versibus. Ex iis eruere quantum licuit, iam damus.

Mattheus instituit virtutum tramite mores;

Et benè viuendi iusto dedit ordine leges

Marcus; amat terras inter calumque volantem

Joannes aquilam; sancto regit omnia lapsu.

Lucas vberius describit prælia Christi.

In virâ S. Bonifacij.

Libri S. Bonifacij viatorij.

Ceterum disquirat hîc quispiam, cum Othlonus scribit S. Bonifacium in agone martyrij codicem tanquam clypeum opposuisse capiti, anne codex hic noster idem ille, quem incisum ait per medium sine noxâ scripturæ, & suâ dum etate gladij illam prætulisse cicatricem. Sanè, ex historiâ martyrij quod tradiderim, complures liquet Martyrem secum habuisse libros, viatorio ritu, capsis & arcis inclusos, quorum casus & abolitionem restitutionemque prolixè notarunt vitæ scriptores. Ex iis an Fuldam olim Euangelij liber cum istac innoxij vulneris & incisionis notâ allatus sit, quod exploratè statuam, non reperio, nisi fortè argumenti specie deceptus Othlonus eum, quem cicatricosum antea descripsi, pro Euangelij codice subiecerit: est enim is styli ad legendum nunc difficillimi, meritoq. hunc oppositum fidei hostibus dixerim; quia inter alia fert sanctæ Trinitatis confessionem, & regulam fidei Catholicæ, atque etiam S. Ambrosij librum de bono mortis. Is verò codex Euangelij, quem S. Bonifacius suâ manu scripsit, & exiguus est, ac nullius incussu plagæ violatus.

Claudat

Claudat iam sacrum hunc censum AMICTVS excellens, in quo S. Martyris corpus inuolutum iacuit; qui cum hominum fugeret memoriam, accidit anno salutis MDCV. ipso die S. Lucia, id est, XI. Decembris, vt R^{mi} Balthasari nutu, disquisitio reliquiarum fieret, quò nobili Dynastæ Germano gratum faceret. Aderat ibi tum reuerendus & nobilis Ioannes Fridericus à Schwalbach Fuld. ecclesiæ Decanus: cuius voluntate studioque, cum rimamur interiora, fortè in abditam arculam delatis, vestis hæc subtilissimo lini bysive textu, sponte se in conspectum dedit, cum hac inscriptione:

SVDARIVM S. BONIFACII MARTYRIS.

Religionem sindonis attestabatur partium exsectio frequens, quas animæ piæ ad instaurandum Martyris honores, & impetranda suffragia, hinc olim exportauerint.

CAPVT X.

*Congregationes & monasteria Fuldensi Ecclesia
iuncta & adunata.*

NON facile litteris assequar, quibus olim membris & artibus hoc Fuldensis ecclesiæ corpus instructum, quàm latè pertinuerit, plurimis & temporum iniuriâ, & casibus rerum humanarum iam abolitis locis, & in aliam faciem, alterante sorte, mutatis. Faciam itaque compendio, eaquæ vel hîc recensebo potissimum monasteria, quæ auorum memoriâ tenebantur ditione Fuldensis Abbatis, & huic, tamquam capiti membra, colligata, omnium sacrarum erant & humanarum societate deuincta. Quod priusquam exequar, id animaduertere licet, copiâ quadam sanctimoniæ & rei monasticæ factum, vt non vno, maximo licet cœnobio, contenti maiores, huius quoque familiæ suæ fructum latius quacumque diffunderent, & per vicina loca propagatum irent. Et creuit opus virtutis æmulatione; quando pulchritudine exempli complures accensi, psalmodiæ diuiniq; cultus assiduitate, pellexerunt & alios, qui Dei gloriam diurnâ nocturnaquæ voce certatim hîc celebrarent. Hinc in vno neque capaci quidem horizonte cernere

S oculis

*Sudarium
S. Bonifacii
aut linteum
quo Martyris
corpus inuol-
utum.*

*Monastica
rei amplitu-
do.*

oculis licuit propinquis ædi primariæ collibus ac montibus, stare florentis disciplinæ & numero hominum & studiorum piorum varietate, probè instructa quinque monasteria, quorum Præpositi & magistratus à primario cœnobio & Abbate ius & leges acciperent. Horum origines vt strictim alicubi, ita Rudulphi nouâ narratione sequenti libro illustramus; iam indicem ob oculos modò proponimus.

A viris S. Benedicti disciplinæ sectatoribus inculta.

I. *Principale*, quod vocarunt, *monasterium* Fuldenfis ecclesiæ S. Saluatori dicatum aliquot sæculis, præter ceterum cleri ac cœnobarum gregem, nobilium ordinis tum equestris, tum comitiuæ dignitatis frequentiam ac splendore conspicuum; in quo primorum instar, olim antecelluere *Præpositus maior* & *Decanus*, *Phortheren* *nus*, *Camerarius*, *Operarum magister*, *Portarius*, *Cantor*, *Cellarius*, *Custos*, *Infirmarius*, *Hospitalarius*, *Scholasticus* vel *Scholarcha*, *Testamentarius*; & qui similibus ex disciplinâ maiorum officiis muneribusque spectati.

Quod ad *Testamentarium*; penes hunc fuisse constat dispositionem piorum legatorum, seu ab exteris ea, seu à domesticis proficiscerentur: nam, tametsi testandi copiam ius monacho negauit; more tamen hîc inductum, vt in amplissimâ tantæ familiæ procuratione, qui frugi cœnobarum, aut industriâ aut parsimoniâ rem fecissent, eam, bonâ maiorum pace, testamentum ritu, huic aliive, cui libitum loco, intra congregationis tamen gremium, pios in vsus relinquerent. Hæc legata Testamentarius vniuersè moderabatur. Cui vernaculus vsus nomen *ab animarum procuratione*, dudum attribuit: ipsumque ministerium ante annos propè quingentos, memini piè *charitatem animarum* appellatum. Ceterum his tamquam eminentioribus membris accersiti cœnobarum, quibus in Capitulo suffragatio & votorum ius fuit; quorum è corpore Præpositos eligi sumique sœtutum, quæ adiacentium monasteriorum administratio credebatur. Atque his sua tamen in maiore congregatione prærogatiua, ac repetundæ stationis libertas integra mansit. At vniuersæ familiæ memoriam ex vetustis Martyrologiis repetenti, occurrebant alia personarum & dignitatum quoque discrimina.

c. 2. ext. de Testam.

C. Cum ad monasteriū. de statu monachorum.

M. S. diploma. Selgerib.

discrimina, quibus in circuitu tamquam nouellis oliuarum, congregationis huius propago mirificè fuit exornata. Primò in vestigio ferè ij, quibus titulus datur, PŔI & MŌCHI, id est, Presbyteri & monachi. Inde DIACONI, SVBDIACONI, & MŌCHI. Hinc ACOLYTI, *SCHOLARES, & MŌCHI quorum in Scholasticis *sacratissimus color hodieq. durat. Mox CONVERSI & MŌCHI. Extra ordines hos Episcopi quidam & monachi celebrantur INCLVSI, & inter moniales feminæ illustres INCLVSAE. Neq. facilè numerum inierim earum siue virginum siue matronarum, quibus A & X' symbola, id est, *Ancilla Christi*, data. Plurimorū item Antistitum & Abbatum, qui hinc prodire, nominata fastis & diariis iisdem inserta; sed nomina tātūn, & vnde ad vltiora peruestigāda nulla retrò pateat via. Atq. hæc corporis quædam totius sunt lineamenta: iam ad ipsa mēbra veniamus.

II. *Monasterium montis S. Mariæ Virginis olim Bischofesberg, extra muros Fuldensis oppidi; opus S. Bonifacij & Ratgarij Abbatis, & primâ parochiâ Buchoniæ clarum. Habuit incolas etiam Canonicos, sed hos Egbertus Abbas amouit. Vnde in huius monasterij ephemeride, in Nouembri: Memoria Egberti Abbatis Fuldensis, & reformatoris huius monasterij.*

Annumero loci ruinis superstitēs à Rhabano versus.

In Ecclesiâ S. Mariæ in monte, qui vocatur Episcopi.

IN DEXTRO ALTARE.

Hoc altare tenens Bonifacius ipse sacerdos
Et Christi martyr ritè patronus adest.
Cui quoque coniunctus sit Papa Gregorius isthic,
Æquati & meritis regna superna tenent.
Non minor ergo fide martyr Laurentius istis
Hic orat, & precibus adiuvat ipse pios.

IN SINISTRO ALTARE.

Hic pater alme virum monachorum maxime pastor,
Tu Benedicte tuos ritè iuues precibus.
Cui soror adiuncta Scholastica sancta virago,
Tu tibi deuotis posce salutis opem.
Martyr Anastasia simul tu funde, precamur,
Pro nobis Christo semper & ipsa preces.

S 2

In

In monte qui vocatur Episcopi, in turre
Ecclesiæ S. Mariæ.

*Annue Christe Deus, Michael Archangelus istic
Assistat votis, nos iuuet & precibus.*

*Martinus Præsul, martyr Palmatus atque,
Propitium nobis te faciant meritis.*

*Cassius, Anthimus, sanctus Florentius adstent,
Memmius Antistes, hic soror Etpumia.*

*Credimus ergo satis placatum te adfore nobis,
Si hi prece nos studeant ritè fouere suâ.*

Subsequentes an ad eandem Ecclesiam spectent, incertum est, cum principis basilicæ pars etiam Orientalis, Deiparæ consecrata sit.

Ad Fuldam. Ecclesia S. Mariæ in cryptâ
Orientali, has Reliquias continet.

*Ex montis Sinai tabularum ac portio sacra
Conditâ hic Domini est præsepis atque sui.*

*Hic Sixtus Papa, Magnus Ianuarius atque
Leuite sacri martyrio & validi.*

Hermes hic martyr, Quirinus Sulpitiusque,

*Eustrates,

**Eustrates, Romulus, perpete laude manent.*

Theodolus martyr, Humbertus Præsul & almus,

Cum almo VVigberto hic orat & socio.

*Virgo sacra hic Dignâ pariter & Emerita fulgent,
Æquales meritis atque sacris precibus.*

III. *Monasterium montis S. Petri prope Fuldam; qui mons priscis Vgelsberge vel Hugesberg, beati Sturmi exordiis, Bangulffi progressu, & Rhabani Mauri perfectis demum operibus, vitaq. istic in otio sancto tranquillè actâ, venerandum, nec non S. Liobæ virginis patrocinio & miraculis celebre.*

IV. *Monasterium montis S. Ioannis Baptiste ad Austrum Fuldensis oppidi, Rhabani item munificentia, & præstantibus Diuorum ossibus ab eodem illatis, clarum.*

V. *Monasterium S. Andrea Apostoli Noui montis prope Fuldam fluuium, quod Richardus Abbas sæculo decimo excurrente ab se affabrè cõstructum, necessariis quoq. fundis & opibus auxit.*

VI. Mo-

VI. *Monasterium S. Michaëlis* in proximo ædi primariae colle, quod pro cœmeterij ornamento S. Sturmin inchoasse, sæpiùs iam meminimus.

VII. *Monasterium S. Solæ*, siue *Suolonis*, quod Cella vel curia Solæ, id est, Solenhofen dictum antiquitus, Eistatensis diœcesis, de quo mox paulò copiosius.

VIII. *Monasterium S. Xisti in Holtz kirchen* inter Mœnum & Tuberam in Orientali Franciâ. De hoc nobilis extat traditio seu præceptum Magni Caroli, quo, auctoritate interpositâ suâ, testatur, Holtzkiricham Fuldenli monasterio ita celsisse: *Troandum Principem Regem*, quem plebeij nonnulli fratrem faciunt Gosberti Franconiæ Ducis, à fundamēto de rebus suæ proprietatis, in honorem beatæ & gloriôsæ virginis Mariæ, & beatissimi martyris Bonifacij, monasterium Holtzkiricham nominatum, in pago videlicet *Waltase*, super fluviû *Abstade* extruxisse, & sibi cum omni prouentu obtulisse: se verò eodem iure, quo optimo, id iam S. Bonifacio tradere.

Troandus
seu *Troanus*
Holtzkircha
conditor.
Carolus Magnus.

Apprimè monasterium id illustant nuper eruti Rhabani versus, quos cum titulis hîc suis, memoriæ causâ, subiicimus.

In Ecclesiâ S. MARIE, quæ in loco, qui vocatur Holzkiricha, est constructa, iuxta introitum eius, hi descripti sunt versus:

Quisquis hanc aulam petiturus gressibus intrat,
Agnoscat primùm quid locus hic habeat.
Virginis hîc matris sacra pignora ritè locantur,
Hanc aulam & totam ipsa dicat meritis.
Cum quâ Sanctorum turba hîc piè nobilis adstat,
Suscipiens vota, atque Deo referens.
Vnde decet valde, quòd cordis pura voluntas
Sermoque cum factis dona superna petant.

In sepulchro SS. Martyrum qui ibi requiescunt, hi continentur versus:

Ecce viros istos, &c. qui à Rudolpho actis Hrabani inserti sunt.

Lib. III.
Antiquita-
tum Fuld.

IN PRIMO ALTARE.

Virgo Maria Dei genitrix, hæc aula resultat
Ecce tibi, & tota fulget honore tuo.

S 3

Virgi-

Virginibus præfens sacra hæc decoratur & ara,
Quâ suprà pictas absida læta notat.

*Præcedet

Cum quibus & sancta Præcis ouat, atque Basilla,
Candida virgo simul atque Pudentiana.

IN DEXTRO ALTARE.

Cætus Apostolicus hanc sacram continet aram,
Adiuuat, & precibus ornat, amore colit.
Vos quoque qui intrastis, ceruices flectite vestras,
Deuoto hîc corde poscite lucis opem.

IN SINISTRO ALTARE.

Clarus in orbe soli Martyr Bonifacius istud
Obtinet altare cum sociis pariter.
Quorum si lector tu noscere nomina queris,
Inspice picturam, & relege titulos.

AD CRUCEM.

Ecce crucis lignum, quo Christus sæcla beavit,
Emblemate inclusum arx tenet ista Crucis.
Baptista, & Christi spolia tenet ara sacrata,
Doctõris Pauli reliquias pariter.
Scriptor Euangelij Marcus cum compare Lucâ,
Sennen atque Abdon hanc & amore colunt.
Sanctus & Hippolytus, Prothus, martyrque Hyacinthus,
His simul adiuncti mixta locant spolia.

IN CRYPTA.

Martinus Præsul simul & Gregorius almus
Hanc aram meritis ritè colunt propriis.
Cum quibus Equirius ouat, atque Antonius Abbas,
Sanctus Maximinus pastor & ipse pius.

IN CAPELLA.

Culmen Apostolicum Petrus Paulusque Magister
Hoc altare suis ritè dicant spoliis.
Pontifices summi, Xistus, Bonifacius, atque
Martyrio insignes hîc habitant pariter.
Commanet hicque simul Felicissimus Agapetusque
Leuita sacri testis vterque Dei.
Flectite vos genua qui intrastis lumina sacra,
Christus adest Rector, poscite lucis opem.

Huius

Huius etiam classis sunt monasteria, quæ si non huius ecclesiæ iura semper agnouerunt, annumerata tamen aliquando, & subiecta primariæ Congregationi, Fuldensi Antistiti paruifese, maiorum litteræ tradunt.

I. *Tharissa Wirceburgensis diæcesis*, Abbati iam suo parens. Tharissa seu Terres monasterium. Otto Frising. lib. 6. cap. 15. Adelbertus Bambergæ dominus.
 Huius origo ab *Adelberto nobilissimo*, ut eum appellat Otto, *Francorum Comite & Bambergæ domino*, quem Marianus ad annum DCCCCVIII. perfidiâ Hattonis Moguntini Archiepiscopi proditum, iussu Luduici Imperatoris capite luiffe, narrat. Adelberti quippe fuit ad Mœnum amnem castrum munitissimum, cui Regino & Marianus *Terrasso* nomen dant; ex quo monasterium eiusdem nominis inde conditum, *Terrassium*. Regino in anno 905. Marianus in eodem. Adelbertus Altenburgi Comes. M. S. Fuld. & Arch. Id quod ad alterum Adelbertum Comitem Altenburgi, licentiâ illius sæculi denique peruenit; qui periit eodem profus leti genere, quo prior, quare Imp. Ottonis iussu securi ferendus, *Donationis conscriptâ chartâ in loco qui dicitur Grenersdorf*, antequam capitis sententiam subiret, anno Domini DCCCCXL. *S. Bonifacio locum & monasterium, quod est in Tharisse, in littore Mæni fluij, cum omnibus eò pertinentibus, donauit.* Inseritur narratio, quemadmodum ab Adelberto, ob cæsos Luduicum & Hencicum ex sorore nepotes, quia filiabus eius cum vitium obtulissent, illas ducere recusassent, hanc pœnam Otto nec immerenter exegerit.

II. *Amerbachium*, haud procul à saltu, quem Eginardus * Al. Amorbach *inter Neccarum & Mœnum*, appellauit, non ut recentiores Eginard. in transl. SS. Petri & Marcellini. Trichem. cc mpend. Annal. lib. 1. * Amorem, ab Ottone, sed *Odonowaldt*: id Wirceburgensis itidem diæcesis cum adiuncto oppido Trichemius ad vetustissimam originem reuocans, S. Pirminio Meldensi an Metensi proëpiscopo adscribit; qui & discipulum illic suum *Amatorem*, primum Abbatem reliquerit. Sed his fortè denatis principiis, aut sanè obscuris, Richardum Abbatem Fuldensem superstruxisse paria, & condidisse de nouo monasterium, aliàs luculentè testati sumus; de quo & illud olim in antiquis codicibus annotatum, *Comperisse Richardum, prisco iure, & fundos solique tractus cum ipso monasterio olim S. Bonifacio adscriptos*; atque eò, in huius ecclesiæ obsequio fuit.

III. *Bantum S. Dionysij* in confinibus Franciæ Orientalis fi-Bante.
 tum,

veri
 iquitate
 entes.

IV

3

tum, inter Liechtenfelsium & Staphelsteinium oppida, in excelso montis vertice. Primordia loci Bruschiana centuria non malè tribuit Alberadæ Hermanni Marchionis Vohenburgensis matronæ, foundationem anno MLXXI. signans. Sed in huius Ecclesiæ monumentis reperio, monasterij Banti disciplinam & administrationem Egberto Abbati traditam, anno MLVIII. quâ de re insignis hæc exstat in antiquis membranis narratio: Anno Dominicae Incarnationis MLVIII. Indictione XI. mense Iulio, sub die XII. Kalend. mensis eiusdem, in Orientali Francia, in comitatu Gerwini Comitis, in loco qui dicitur Othalmeshusen, factus est conuentus fidelium Principum de pace faciendâ, & sedandâ latronum tyrannide, & raptorum compescendâ seditione. Conuenere etiam ibi venerabilis Abbas Fuldenfis Ecbertus nomine, & quedam matrona Comitissa Albrat, & quamplures nobiles, Comites ac Iudices. In quo conuentu, in conspectu omnium qui aderant, eadem matrona tradidit Deo & S. Bonifacio martyri quoddam monasterium in Banze constructum, pro remedio animæ suæ, & defuncti mariti sui ac filiorum requie. Hoc tantum à prædicto Abbate præfata matrona expetiit, ut in eodem monasterio secundum regulam S. Benedicti monachos institueret, ceteraque regula congruentia adaptaret. Tradidit ergo, sicut dictum est, venerabilis matrona eundem locum suæ ditionis S. Bonifacio cum omnibus competentibus, & adiacentibus bonis, & prædiis, mancipiis, & cum omni genere utilitatis, IIII. scilicet territoria in Banzgo we. V. in Saltzungen, & VII. in regione Hessonum. Hanc traditionem suscepit Gerardus Aduocatus Fuldenfis monasterij, coram multis testibus.

*Alberada
seu Albrat
matrona
Banti fun-
datrix.
Egberto Ab-
bati mona-
sterium hoc
traditur.*

*Othalmes-
husen.*

*Brettinges.
Lambert. in
Chron.*

IV. *Brettingense in Thuringiâ Hassiæve iuxta Visurgim ex Bredingâ, nobili & regiis expeditionibus clarâ possessione, nisi fallor, Hersfeldensis Ecclesiæ, Wideradi occasu, nec aliâ memoriâ priuatim certè consignatum, excidisse videtur.*

Breitenauia.

V. *Breitenauia similiter in Hassiâ Moguntinæ dicecesis, interitu quàm origine progressuque clarior. Originem Tritheimius aperit in Hirsaugiensi Chronico, ad annum MCXVII. primumque Abbatem Drutrinum datum ab Hirsaugiâ, Comiti Wernero fundatori, cum eiusdem familiæ sodalibus XII. anno MCXIX.*

*Schluchters.
Schluchte-
rense.*

VI. *Schluchterense seu Solitariense, quod ei nomen dedisse vi-
deo*

deo recentiores, cum oppido proximè à Fuldensium confinio in Hanouensium Comitum ditioe situm, diocesis Wirceburgensis, à veteri religione iam desertum, ludoq. puerili mutatum: nam Fuldensis quidem ecclesiæ imperium iam dudum exuerat. Lego apud Trithemium, *Synodo Seligenstadiensi, præsi-*
de Aribone, anno Domini MXXIII. interfuisse Sirichonem Abbatem
de Schluchterâ. Monstro & simiarum ingeniis perfimile; hîc noui Euangelij præcones, in superstite asceterij templo, inter mitratos & togatos Antistites, etiam suos sibi sepulchralibus monumentis asseruisse Abbatum titulos. De quibus posteritas iudicabit, in classe Valerianâ, rectène hominibus nouis iis adscribantur, *qui per mendacium se in alienas familias inseruerunt.* Inflatius etiam pro loci obscuritate antiquitatem hîc ignotam vsurpare mihi videntur, qui, vt Petri Lorichij incunabula attollant, Solitariis oppido ad Drusi montem sito natum perhibent, cum Schluchterensi potiùs Laurâ, quæ ad Thrasebergij montis iacet radices, ortum dicere oportuit, poëtam meliorem quàm cultorem religionis auitæ.

Hirfaug.
Chron.Valer. Max.
l. 9 c. 15.Jac. Aug.
Thu. histor.
lib. 16. ad cal.
c. an. 1560.
Thraseberg
in Buchoniâ.

VII. *Suinfurtense* in oppido cognomine monasterium eiusdem fuit conditionis; sed vacillante disciplinâ, femirutum, perhibent ordini celsisse Teutonico anno Domini MCLXXXIII.

VIII. *Brustlohense* in *Thuringiâ*; iam Collegialis Ecclesia: locus, cuius solo S. Bonifacius olim institit; quem suis etiam vestigiis consecrauit.

Munst. in
Cosmogra-
phiâ.

A Virginibus eiusdem ordinis olim habitata.

I. *Cænobium sanctimonialium in Blanckenaw*, auorum & nostrâ memoriâ, flammâ belloque laceratum. abest Fuldâ x. millibus propè passuum ad occasum: nullaque prisca instituti vestigia retinet; templo dumtaxat ad sanctæ & indiuiduæ Trinitatis honorem instaurato, quod à Curione iam administratur; exstructisq. nouis, à nupero Decano, nunc autem Fuldensium Antistite Ioanne Friderico, vsui Præpositorum, domiciliis. Originem loci altiùs temerè accersas, quàm à Berthoi II. ætate; quem, excisâ Blanckewaldiâ arce, sedem hanc virginibus condidisse perhibent. cetera in obscuro latent.

II. *Cænobium sanctimonialium S. Lamberti* in Tolbâ, quinque circiter passuum millibus Hamelburgo oppido.

T

III. Cæ-

veri
iquitate
enses.
IV
3

III. *Cænobium sanctimonialium in Höchst*, in dominatu Breubergensi.

IV. *Cænobium sanctimonialium in Allendorf*, tractu Saltzungenfi, iuxta Werram amnem: nam in eâdem ripâ Saltzungen à Salinis dicta villa, donum Hlotharij Cæsaris Rhabano obuenit, anno Imperij eius XXII. nunc oppidi specie tenetur à Ducibus Saxonix pignus, cum satrapiâ Fischbergensi.

V. *Cænobium sanctimonialium in Rborâ*, olim in Hennebergensium Comitum, iam in Electoris Saxonici ditioe.

*Zelliaga
VI. *Cænobium sanctimonialium in * Zellingen* apud Mœnum, propè à Retzbachio pago, quod dudum intercidit. Liquet ex Rudulpho, exortum inter primordia Fuldensis Ecclesiæ.

VII. *Cænobium sanctimonialium in Cellis*, quæ Fuldâ distant octodecim ferè millibus passuum ad ortum Solstitialem iuxta collimitium Orientalis Franciæ & tractus Hennebergij. Earum originem S. Bonifacij patrocinio illustrem ad Raitgarium Abbatem facile reuoces, cui sua templum exordia debere, docet inscriptio, quam infra dabimus, Dedicationis.

VIII. *Cænobium sanctimonialium Bischofesheimensis* parthenonis, cui S. Lieba præfuit; iam vestigiis dumtaxat notatum oppidi Bischofshemij ad Tuberam amnem, diœcesis Magontinæ.

IX. *Cænobium sanctimonialium Martischstadium*, in ditioe Franconicâ.

Primum, secundum, & septimum in Fuldensis Ecclesiæ potestate ac solo manent; pleraque media quampridem alienata, vel deleta sunt.

Atque haud scio an sodalitiis hîsce Partheniis, rectè annumerem Heimbachianam Ecclesiam, tribus circiter passuum millibus hinc, iam vicino rure parochiam. Litaniâ S. Marci hodie, olim & nudipedalibus maioris ecclesiæ meminimus frequentatam. Vestigia monasterij in Curionis æde, ambituque proximo manifesta tenentur. Sanctimoniales insedis, & D. Andreæ Noui montis imperio subiectas, res maiorum sermonibus est quàm litteris mihi testatior. Legebam istic in veteri membranâ: *Anno Domini MCCII. dedicatum est altare S. ERMOLAI & sociorum Ecclesiæ in Heimbach locatum sub turri. At templi structura longè maiorem præ se fert ætatem.*

CAPVT XI.

*Continuatio monasteriorum & veterum
Ecclesiarum.*

MAGNAE nauis tabulas non omnes, sed enatantes, quâ licuit arripimus, relictis in medio quoque fragmentis nonnullis, haud gnari penitus, quem locum in hac olim compage tenuerint. Cernuntur diuersis in oppidis aut vicis Ecclesiarum collegiales quatuor.

I. *S. Crucis* Hunfeldiæ ex Parthenone virginum à Carolo Magno.

II. *S. Cecilia* in Ratisdorf; olim à monachis habitata; Caroli Magni ætate, cum marcâ eiusdem nominis à Comitibus Reggone, Hattone, Brunichone, S. Bonifacij memorię condita.

III. *S. Petri* in Salis monasterio, quod olim Salchenmunster; apud riuum Kincigam, amcænâ in valle natum, ex antiquissimis Ecclesiarum fundis. Sed duobus iam vix par alendis sacerdotibus.

IV. *S. Bonifacij* in Borstlâ, veteres Brustloho regione Thuringiæ, quod ab agrestium cæde *Baurenschlag*, gerere nomen volunt. Hunc locum multa suadent vt impensius illustremus. In Werinharij sæpè nobis laudati Præsulis actis, hæc leguntur: *Fecit Ecclesiam in Borstlâ miro ornatu lapidum, & omnis decoris, famosissimam porticibus inferioribus & superioribus, pavimento stratum & cancellis decenter ornatam. Addidit Ecclesie prædia, & alia utensilia, quæ inibi Deo seruiantibus sufficerent, vt iure ipsa Ecclesia dici possit filia Regis, non habens maculam neque rugam. Vnum equidem, vel primariæ notæ monumentum huic etiam Ecclesie non ereptum gaudebam, ab anno MCXXXI, quo Henricus Abbas eius nominis primus, ferè cladibus & bellorum iniuriis obrutum Brustloh, ita, vt incolæ demigrationem, & solitudinem loco minarentur, erexit; & amplâ donatione noualium ac fundorum, memoriam cladis aboleuit. Incoluisse verò tunc cœnobitas, satis coarguit donatio, quâ, Henricus ex Præposito Brustlohensi se factum Abbatem, & hac piâ largitione, fratrum inibi*

*Henricus Ab-
bas Brustlohi
reparator.*

** Is diuersus ab eo, qui anno MCC. XLVI. electus Rex Roman. etiam Raspo dicitur.* Deo militantium, scribit potissimum seruire voluisse commodis. Auctorem verò damni prodit Henricum Thuringiæ Comitem Luduici filium; nempe, cui à condito Raspebergo castello, Raspe cognomentum obuenuit.

Henricus Thuringia Comes. Thuring. histor. c. II. & 12. At clero tamen hîc sacra procurante, vltimum libertatis & iuris sui Ecclesia discrimen adiit, factione Dynastarum, qui propinquo in solo Driuordia & Spangebergæ rerum potiebantur. Nam in oppido vicinisque pagis summum imperium vitæ necisque, & tota iurisdictio vsque ad id tempus, penes Brustlohæ clerum extitit: quæ anno Domini MCCCXXVII. demum inclinare cœpit. Porro Driuordiæ stirpis opes Spangebergæ vectigalibus præcipuè nitebantur, quæ ciuitas cum Burgo suo, & Heydâ monasterio propè à Fuldâ fluuio, in Ecclesiæ Fuldensis est clientelâ, & ab Hasslo adhuc feudi nomine tene-

Raspebergi. Brustlohenfis iurisdictio inclinata. Spangeberga.

Heyda monasterium olim

Driuordia, hodie Tre. furs.

tur. Spangebergam eâ ætate occupabat Fridericus Driuordius, cui patruus erat Hermannus Driuordiæ dominus apud Werram amnem; vbi & domicilium habebat. Hic cum Friderico nepote contractâ simultate, nihil, vt assolent irati propinqui, iniuriarum ei largiri, sed vi solidâ fortunas Friderici oppugnare aggreditur. Spangebergium namque castrum antè expectatum inuadens, defensorem loci, omnesque clientes loco depulso, cum arce in potestatem redigit. Fridericus patruum cupidinem & iram iuxta auersatus, grassari sibi persuadet eâdem viâ. Itaque arcem Driuordiam aggressus, eam captam, vt & oppidum ditionemque vniuersam patruum, sub Imperium suum subiungit. Quæ res, cum eos in diuturnâ magnaque concertatione armorum inter se haberet, denique Brustlohenfis Ecclesia ab Hermannii filio in seffa, & instar munitionis, ad defendendam Driuordiæ iniuriam, bello sedes electa. Postea loci, Spangebergæ castro & dominio ad Henricum Hassiæ Landgrauium emptione translatis, Fridericus memor damniorum, quæ ex Brustlohenfi munitione acceperat, veteris monasterij tures, ne inde olim sibi noceretur, demolitus est, anno Domini MCCCXXXIV. Sed pœna sacrilegi ausus à S. Bonifacio creditur biennio post largè repetita, cum Friderici Misniæ marchionis celebri expeditione, quâ ille multorum Principum copiis adunatis Erfordiam obsedit, etiam Driuordia cincta & expugnata fuit:

&

anno 1336.

& Fridericus grauiter secundum faciem sagittâ ictus, in Winefridi oppidum concessit, illic inglorius vitam ærumnis deformem finiturus. Atq. ab huius Thuringici belli euentu, Brustloh, vt & alia nonnulla oppida, ex vnius principatus formâ, in triarchiam incidit. Quæ quidem de Brustloho, quò ne obliuione perirent, vel methodi dispendio à tenebris vindicare volumus.

Præter has Ecclesias, notant antiquæ scripturæ, celebrem stetit non longè à Rheno *Vvingereshusen*, cuius terminum describunt, *vbi Nitigis riuus deorsum fluit versus Hamersteinium castrum, & sursum in montem Zuderlinten: quam anno MXVI. Indiçt. IV. ab Erkanbaldo Moguntino Archiepiscopo in honorem Domini nostri IESV Christi, & S. Mariæ Virginis, SS. Apostolorum Petri & Pauli, ac S. Bonifacij, Alexandri, Processi & Martiniani, &c. constat dedicatam.* Creinfeldiæ quoque ad caput Luthræ riui in Buchoniæ finibus, magnæ dotis Ecclesiam lego ab eodem Erkenbaldo, anno MXX. Indiçt. II. memoriæ S. Vdalrici consecratam.

Lectoris autem otio patientiaque nimium quàm abutar, si enumerem illustria quæque monasteria, quæ fœdere sanctissimo huic congregationi iuncta, orationum & piorum operum utili florere commercio; in itâ societate, quâ eandem utilitatem ac remunerationem esse decreuerunt vniuscuiusque, & vniuersorum. Cuius quidem confociationis vtitatæ vinculum non ad eiusdem modò familiæ, sed diuersæ, exteræ, propinquæ, consortium iuxtâ transire placuit. Atque hinc Mendicantium, quos nuncupant, (qui Ecclesiæ Christi conseruandæ iuuantæque deuoti, quas non molestias & ærumnas in omni vitâ suscipiunt?) ceu præcellentium membrorum ad se rapere sancta studia, & incredibiles labores, curæ etiam fuit. Quippe S. Dominici, Francisci, Heremitarum S. Augustini, & Carmelitarum vniuersa corpora, iustis in itis piisque fœderibus, ad sua comoda maiores traduxere. Quo gratiore & æquiore à posteris animo religiosissimi Abbatis Balthasari, primorumque consilium erit prosequendum, qui exulceratis hisce & sanè quàm afflictis temporibus, quò deriuatâ omnem in partem utilitate, corporis sui languescens valetudinem retineret asserentque,

T 3 non

Vvingereshusen ecclesia.

Creinfeldia.

Enlâis monasterij societatis bonorum operum cum aliis diuersissimis.

Cum Mendicantibus.

Societatis IESV opera quacumque huc merito reuocantur.

non dubitarunt huius minimæ nostræ Societatis IESV quodcumque operæ ac compendij, ad iuuentutis liberalem educationem, & subditorum suorum salutem conuertere; utique cum spe illius immortalis auctarij, quod ipse, posterique & totius Congregationis Senatus olim in cælis auferet. Neque huius rei exemplum in maioribus desiderares. Nam veteres cenobitas ad expedienda foris Ecclesiæ suæ negotia, & procurationem salutis alienæ sustinendam, auorum item memoriâ clericos apud se habuisse, cum alia litterarum monumenta planum faciunt, tum illud, quod hodieque inferioris ordinis cenobitæ horum in locum submissi, capellanorum titulo, & habitum & nomen adscriptitij cleri tueri velint.

Non hîc me contineo, quin formulam fœderis peruetustam in Gallætiâ apud Hispanos, nisi quid me fallit, à Fuldensibus icti, subiiciam:

*Orationum
communicatio
in Gallatiâ
apud
S. Iacobum.
* forè cum
Henrico III.
Abbate qui
Cöpostellam
peregrè adijt.
Lib. 4. Chr.*

Ego Ruothardus gratiâ Dei procurator Fuldensis, inter ceteros * Oratores, istum ad locum perueni, commune consortium fraternitatis & suscepi, & meâ meorumque fratrum ex parte, vobis idem seruari feci. Vt autem hæc dilectionis confirmatio redintegretur, mittimus hunc librum, vt in nostri memoriâ super S. Iacobi corpus in eo Missa cotidie celebretur. Obsecramus autem in Domino, vt vestra in nostris, ita nostri memoria frequentetur in orationibus vestris. Fratrum nomina viuorum, Karitati vestræ subscribimus; & vestræ Congregationis vocabula nobis rescribi petimus. Valete.

*Eggehardi
presbyteri
votum.*

Ceterum huius quàm olim expetita fructuosissimi fœderis iura, vnus Eggehardi presbyteri exemplo, quod suggerunt antiquæ scedæ, monstrabo: Is de Præpositurâ S. Xisti in Holtzkirchâ, auditâ famâ summè bonæ religionis fratrum de monasterio S. Bonifacij, quod situm est Fulde, in honore S. Saluatoris: & quia diuine seruitutis & sacrosanctæ conuersationis seruator attrahit quoque fideles, ad participandum orationi & fraternitati eorum, cogitabat intra se, quomodo posset particeps fieri societatis & fraternitatis eorum, vt per illorum intercessionem peruenire queat ad regna, vbi vera sunt gaudia. Cumque magno desiderio aestuaret intrinsecus, misit Deus in cor eius, vt ex terrenis & perituris rebus æternam sibi societatem præpararet in cælis. Volens ergo æternam sibi memoriâ cum fratribus Fuldensis monasterij præparare, & cum eis æterni regni sedes possidere,

dere, prædium quoddam in Hettenefelt à se pretio comparatum, & ab iis, quibus propriâ hereditate obuenerat, coemptum obtulit S. Bonifacio in Fuldensi monasterio, fratribus ibidem Domino deuotè seruentibus, vt in perpetuo eorum esset obsequio; obsecrans & postulans obnixius, vt sui memores essent in diuino ministerio; & vt animam ipsius Deo commendantes, eius fruerentur beneficio. Facta est autem hæc traditio anno Dominicæ Incarn. MCXIX. regnante Lothario Imperatore inuictissimo, mense Iunio.

CAPVT XII.

Ecclesiarum quarundam illustrium Dedicationses.

QVIA adhæc antiquarum aliquot Ecclesiarum, quæ quidem superant in Buchoniâ, quo tempore à quibus eæ consecratae sunt, vestigia indagauimus; ea ne euanescant, & vetustate obruantur funditus, ad posterorum quoque memoriam litteris nostris propaganda duximus: vtrisque benè merendo gratiam aliquam ineundi spe; à viuentibus quidem, vt grati memoresque noscitant origines populi locique sui, tot retrò sæculorum ætatibus tam præclaris olim religionibus occupati; à posteris, vt vbi memoriter meminerint, à quibus primùm Christi fide doctrinaque imbuendi in Ecclesiam collecti sint, ab horum auctoritate & iudicio sciant, iustè nunquam se posse discrepare.

ANNO DCCCXII. dedicata est Ecclesia in Slitisse, rogatu Baugolphi* à Richolpho venerabili Archiepiscopo Moguntiacensis Ecclesiæ XII. Kalend. Octob. in honorem S. Margaretae virginis.

*Slitissa Ecclesia.
* Abbatis.
Richolphiue
Mog. Archiepisc. D. T.*

Quo & eodem anno legitur Richolphus Bleistadiensis monasterij templum dedicasse, octo circiter passuum millibus trans Rhenum Moguntia distans. Quòd autem Baugolphi hoc factum rogatu, veteres meminerunt, id indicio nobis est fuisse exiisse pridem potestate, vt interea loci non prorsus ageret exors publicorum munerum. Slitissa verò oppidum, è quo cognominis stirps gentilitia, est Fuldensis Ecclesiæ clientelare, intra mon-

Slitissa vulgè.

montium fauces, haud procul ab amne Fuldæ, retrusum; religione capiti suo dispar, quam parentum memoriâ, clero non infrequenti, ruebatur.

*al. 825. sed
mendum in
numero ma-
nifestu, Rait-
gerio pridem
amato.
Cellensis Ec-
clesia.
Heistulphus
Mogunt. Archi-
episcop. D. T.

Anno *DCCCXV. dedicata est Ecclesia in Cellis [virginum parthenone] ab Heistulpho Moguntiacensi Archiepiscopo, rogatu Raitgeri Fuldensis Ecclesie Abbatis, in honorem Domini nostri IESV Christi, & S. Bonifacii martyris, S. Ioannis Baptistæ, SS. Petri & Pauli, Martini, Benedicti, Cæcilie.

*al. 850 mē-
dose.
Ludera Pa-
gus apud cog-
nominem
vium.

Anno *DCCCXX. [cùm superiore primariam consecrasset Basilicam] dedicata est Ecclesia in Luderâ ab Heistulpho Moguntiacensi Archiepiscopo, rogatu Eigil Abbatis, in honorem S. Mariæ Dei genitricis, S. Petri, & S. Sebastiani martyris.

*al. 886. mē-
dose.
Salmunster.
Luitperus
Mog. Archi-
episcop. D. T.

Anno Dominicæ Incarnationis *DCCCXC. dedica-
ta Ecclesia in Salchenmunster, rogatu Huoggi Fulden-
sis Abbatis, à Luitperto Moguntiacensis Ecclesie Ar-
chiepiscopo XII. Kalend. Octob. in honorem Domini
nostri IESV Christi, S. Petri, SS. Ioannis, Marci, Boni-
facii, &c.

Reperi & in vetustis membranis temerè, vt assolet, memo-
riæ causâ in scriptis hos dedicationis titulos:

Dedicatio rē-
pli incerti.
an Hersfel-
diensis?

ANNO DOMINICAE INCARNATIONIS DCCCLII. IN-
DICTIONE XV. MENSE SEPTEMBRI, PRIMA DIE MENSIS
HOC TEMPLVM A HLVDVICO NOBILISSIMO REGE NO-
VITER CONSTRVCTV EST, ET DEDICATVM PER HRABA-
NV MOGVNTIACENSIS ECCLESIAE ANTISTITEM IN HO-
NOREM S. SALVATORIS DOMINI VIDELICET IESV CHRI-
STI, ET S. MARIAE SEMPER VIRGINIS, ET SS. XII. APO-
STOLORVM, MARTYRV ET CONFESSORVM AT QVE
SANCTARVM VIRGINVM, NEC NON ET OMNIVM SAN-
CTORVM.

Hrabanus
Mog. Archie-
piscop. D. T.

Hanc Dedicacionem, donec aliunde res magis liqueat, equi-
dem

dem adscripserim vicinæ nobis Hersfeldiensis Ecclesiæ basilicæ, cui meæ coniecturæ & Saluatoris ac XII. Apostolorum patrocinium, & Luduici Regis munificentia, & Rhabani deniq. studium pariter fauent. Nec absterret Lamberti Chronologia vulgata, Rhabano, hanc dedicationem ad annum DCCCL. attribuentis, cum primâ Chronici parte satis mutilâ, haud paucæ numerorum notæ confusæ, imponant lectori. Et templi hoc negotium fuisse multorum annorum idem fateatur Lambertus, cum ad annum DCCCXXXI. Brunonem Hersfeldiensem vnaque Rhabanum Abbates meminit eius Ecclesiæ fundamenta iecisse VI. Idus Iulij, cuius patronorum nomina tempus & sera dies item mutarunt, cum iam S. Wigberti, primi conditoris, iam Simonis & Iudæ Apostolorum patrocinia usurparit. Indictio autem adscripta, cum publicis Annalium monumentis, tum hoc epitaphio quoque nostrate vindicatur:

*Ecclesia
Hersfelden-
sis structura.*

FILIA WIGGONIS GERLIND HIC VIRGO SEPVLTA EST.

CVI PRECOR, O LECTOR, DIC MISERERE DEVS.

☉ anno Dominicæ Incarnationis DCCCXLVI.

Indictione IX. III. Id. April.

Sed Luduicum Regem obserues licet, Synodo Moguntiaci eodem anno, Præsidente Rhabano, peractâ, concursasse Saxoniam, & per autumnum crebros conuentus egisse in Thuringiâ, & apud Visurgim: adhæc Erforti, vicinisque locis, impensè coluisse pacis artes.

*Annal. Pi-
shawani.*

Dignum verò litteris nostris opus, Basilicam Herolfesfeldianam augusti cultus structuræque ob magnitudinem rerum in eâ gestarum in luce suâ collocare, præsertim, quòd hæresi iam deformata parietibus tectoque squalcat, tristicique facie suâ minetur interitum.

Multus in eo Sanctorum honos extitit antiquitus, quorum etiam corpora suo gremio cohibuit. de iis vetus index ita loquitur:

*Sanctorum
corpora Her-
feldiensis ba-
silica.*

Sanctus iste N. de legione S. Mauritiij toto manet hic corpore.

S. Constantius integro pausat hic corpore.

S. Cyrillus Episc. & Martyr toto habetur hic corpore.

S. Decentius Episc. & Martyr toto manet hic corpore.

V

S. Lul-

S. Lullus Episcopus requiescit hic corpore.

S. VVigbertus Abbas totus hic praesens est corpore.

S. Laurentius Episc. & Martyr integro pausat hic corpore.

S. Florentius Episc. & Martyr toto adest corpore.

S. Iustinus Sacerdos & Martyr totus corporaliter praesens.

** Iovinianus*

S. Iovinianus Confessor totus corporaliter praesens.

Ornamenta.

Chori vestibulo edito loco, ad quem gradibus aditur, ex candido marmore hinc & inde apud Oedei ianuam adstructa tabula quadrata veneranda imaginum sculptura; à quibus tamen non abstinuere manus iconomachi. Ad laeuam Christus Dominus confidet medius, stantibus vtrisque Prophetis eius aduentum praedicantibus, qui hac sententia omnes vna comprehensi:

ECCE VIRGO CONCIPIET ET PARIET FILIUM, ET VOCABITVR NOMEN EIVS EMMANVEL.

Versus autem per tabulae marginem in quadrum excurrunt PATRES BISSENI DIVINO PNEVMATE PLENI ORTVM NASCENTIS CLAVSO DE VENTRE PARENTIS, CERNVNT, EFFANTVR, PRAESIGNANT, TESTIFICANTVR, PECTORE, SERMONE, FACTIS, SCRIPTI RATIONE.

Dextrorsum Christus pari modo sedet, hinc inde stantibus discipulis; qui notum illud praefereunt:

ECCE NOS RELIQVIMVS OMNIA ET SECVTI SVMVS TE, QVID ERGO ERIT NOBIS?

Adduntur versus in eandem sententiam:

QVAERVNT SCITVRI QVAE PRAEMIA SINT HABITVRI, CVNCTA RELINQVENTES MVNDI, CHRISTVMQVE SEQVENTES.

QVOS CONSESSVROS SIBI CENSORESQUE FVTVROS PROMITTIT MVNDO, CVM VENERIT ILLE SECVNDO.

Sed haec, vt in vnam arborem plura infita fructuum genera vicino carpere fas fuit. Ad Fuldana regredimur; vbi praeteriri nolim illustrem inscriptionem Georgiani parum comperti facelli, ob Hadamari Abbatum ocelli memoriam.

ANNO DOMINICAE INCARNATIONIS DCCCCXXXVI. INDICIONE IX. VIII. IDVS IVNII DEDICATVM EST HOC ORATORIVM AB HILDEBERTO MOGVNTINAE SE-

*Hadamari
oratorium.*

DIS

DIS SVMMO PONTIFICE, ROGATV PII PATRIS HADAMARI, QVI HOC CHRISTI OVILE XIII. ANNIS REXIT ET HOC SACELLVM CONSTRVERE IVSSIT IN HONORE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI, ET IN VENERATIONE S. PETRI APOSTOLI, ET S. GEORGII MARTYRIS.

*Hildebertus
Mag. Archi-
episcop. D.T.*

Rursum quâ in Septemtrionem è principe basilicâ via ducit, occurrit porta hospitalis; & supra hanc S. Stephani oratorium à Burchardo Abbate conditum. cuius dedicationis monumentum interiore parietum fronte, litteris præclare consignatur.

*S. Stephani
oratorium
apud Hospi-
tale.*

ANNO DÑICAE INCARNAT. MILLES. CLXVIII. INDICT. II. XII. KAL. DECEBS. DEDICATV. È. HOC ORATORIV.

A. WERINHERO. VENERABILI. MINDENSI. EPO. ROGATV. BVRCHARDI. ABBATIS. IN. HONORÈ. S. SALVATORIS. T. SCÆ. MARIE. SÈPER. VIRGINIS. SCI IOHIS BAPT. T. OMNIVM. XII. APLO. T. BEATI. STEPHANI. PROTOMR. CHRISTI. T. SCI. BONIFACII. PARITQ. IN HONORÈ. ALIO. PLVRIMO. SCORV. MARTIRV. CFESOR. VIRGINV. QVORV. SACROCTE. RELIQVIAE. HIC. SVB. PRAEFATO. DIE. VENERABILIT. SVNT. RECONDITAE. ATQ. LOCATAE. QVOR. ETIAM. NOMINA. QVONIAM. IN. HAC. ANNOTATIONE. NON. POTERVNT. CONTINERI. SINGVLA. ALIBI. SVNT. PROVT. CONSEQUENS. ERAT. ORDINE. SVO. PLENIT. EX. INTEGRO. DESCRIPTA.

**VVerinberus
Minden-
sis Episcopus.
Al. Krantzio
VVerinberus,
qui Metrop.
lib 7. c. 6. ob-
iisse, sed malè
scribit, an.
1167.*

Alibi:

Anno Dominicæ Incarnationis DCCCXIX. Indictione XII. mensè Ianuarij XVI. Kalend. Febr. dedicatum est hoc templum ab Aluino Episcopo Eihstatiensis Ec-

s. sola.

clesiæ, in honorem S. Salvatoris Domini videlicet nostri IESV Christi, & S. Dei genitricis Mariæ, & S. Ioannis Baptistæ, & S. Petri Apostoli & ceterorû Apostolorum Dñi, & S. Bonifacij Martyris Christi, & aliorum plurium Martyrum, Confessorum, & SS. Virginum.

*Aluinus
Eihstatiensis
Episcopus
D.T.*

Hunc titulum interpretor ad S. Solè domicilium rectè transferri, de quo iam verba facere aggredimur.

V 2

CAPVT

CAPVT XIIII.

*De Solahofij origine propriè, quæ Cella S. Solæ.**S. Solæ.**Caroli Magni liberalitate conditum domicilium.**Donationes scolæ.**Rhabani Abbatis præconium.**Fuldæ monast. nobilis fama.**Guntramus Rhabani nepos.*

HVIUS monasterij antiquitatem hoc diligentius par fuit inuestigare, quò iam longius à sui corporis diuulsum compage, paulatim eius obliuio ætatis quâdam senectâ obrepit. Loci fundamenta Caroli Magni liberalitate, S. Solæ iecit, Bonifacij discipulus, & collega S. Willibaldi, quocum in Eistatensis ditione Boariæ finitimâ, rem Christianam præclarè gessit. Etenim Carolus S. Solæ virtutum famâ excitatus, quo apud cæleste Numen precatorem eum sibi faceret, Ermanrico narrante, tradidit ei firmissimo clausum munimento locum, quem incoluit; cui cum accolæ regionis prædia culta, aliaque liberalitate possessiones adiecissent, quâ erat B. Solæ in S. Bonifacium, ab eoque relictam familiam, præclarâ voluntate, quæcumque istic bona peperit, Fuldensi voluit esse monasterio adiecta. Quâ de re hæc in S. Solæ vitâ apud Ermanricum extat oratio: *Accolæ regionum harum quocumque aduentantes ei (beato Solæ) in Christi amore frequentius administrabant, aliquanti & prædij sui partem tradebant. Quam ille, cum timore Domini accipiens, cum his, quæ dominus Carolus Augustus ei donare dignatus est, ad egregium Fuldense cænobium, potestatiuâ manu contradidit. Vbi, Deo prouidente, modò sanctissimus, ac in omni arte peritissimus dominus Abba Rhabanus perspicabiliter fulget: videlicet nemini deuotior quàm illi magistro (puta S. Bonifacio) quem sequi ab exordio coepit; illique familia, quæ magistri suæ institutionis imitatrix, vbique nobilis habetur.* Porro crescente deinceps S. Solæ patrimonio, quò tardiùs id heredes cernerent, interuenisse quippiam cupiditatis vel ambitionis apparet. Nam, ex actis S. Solæ manifestum est, à Guntramo Regis Caroli an Luduici Capellano, Cellam cum basilicâ & oratoriis hospitaliter in seffam & administratam. Creuerat Guntramus is à puero Fuldæ in liberalibus disciplinis ac pietatis artibus, Rhabani ex fratre nepos; inde maturior, è monasterij gremio Diaconus abstractus, & palatinorum cohorti associatus, in asperrimâ illa iuga montium concesserat Regum iussu, præfectus Curia S. Solæ. Quo faciliùs

lius inde impetratum reor à patruo, vt iustâ tandem is publica que donatione, in auitam possessionem vel postliminio veniret. Enimuerò, quo ex tempore Rhabanus Cellam hanc adeptus est, omnibus inde secutis ætatibus, Abbas Fuldenfis, præpositus istic ex sui monasterij corpore constituit, & monasterium id pleno sibi iure subiectum habuit. Situm est verò in Eistatensi diocesi apud riuum Altmonam piscibus fecundum, qui Danubio receptus, vulgò nomen Altmullen iam olim habuit, in eâ soli regione, quam Marcgrauij Aneltzbachenses, stirpis Brandeburgicæ, insident. Cellæ domicilium, cum oratoriis & basilicâ, Ermanricus in Sualæ pago, Francorum more, describit, celsissimo montium iugo ab occasu circumdatum, & vno vix angusto tramite peruium. Riuus Altmona subter ex Septentrione labitur in Austrum, versus Orientem Solæhofium lustrans. Circùm ager, arte cultorum quàm naturâ feracior, tædis arborum ac pice frequens. Donationis verò à Luduico Pio factæ, tenor est eiusmodi:

Luduicus diuinâ ordinante prouidentia Rom. Imp. Augustus. Si ^{Luduici Pij} inter mortales, mutua beneficiorum collatio, gratiam atque amicitiam ^{donatio verè} conciliare solet, quanto magis per id, quod in Sanctorum, & iam cum Christo regnantium Martyrum in cælis honorem, quilibet de rebus ex diuinâ largitate concessis, conferre curauerit, credendum est promereri, & Sanctos eius patronos, & intercessores fieri. Beati sunt qui hoc deuotâ mente compleuerint. Quapropter notum fieri volumus, omnium fidelium nostrorum, presentium scilicet & futurorum solertie, qualiter nos, suggerente viro venerabili Rhabano Abbate, villam proprietatis nostræ, vocabulo Mulenheim, situm in pago Sualesfeldt, iuxta flumen Altmule, quam nos cum alio prædio nostro, id est cum Cellâ, quæ Sole vocatur, ad Fuldensem Ecclesiam, pertinente, & Alheim villâ quadam, quæ omnia prius in nostrâ immunitate habuimus, eò quòd locus venationis antiquorum Regum antecessorum nostrorum fuerit, S. Bonifacio martyri in ius & possessionem sempiternam tradimus; eâ videlicet lege & conditione, vt locus ille sempiternâ protectione, & regulari gubernatione à Fuldensi monasterio muniatur. Cuius traditionis chartam annuli nostri impressione muniuimus, & nominis nostri conscripto caractere confirmamus.

POIS
LIL

V 3

Anno
Cete-

Rhabanus
Abbas recu-
perat S. Solæ
curiam.

Situs Cella
S. Solæ.
Altmona
rius.
Adi Bruschiū
in monaste-
rio Rebdorf,
quod apud
Altmonam
iuxta Eista-
dium, vbi
Altimula, &
Almonus di-
citur.
Sualapagus.

veri
quitate
enses.

IV

S. Sole præ-
positura ab-
ducitur.

Ceterum mansit hæc Cella, quietis rebus, in fide & potestate Fuldenfis Abbatis, vsq. ad annum Christi MCCCXXCVII. quo tempore, Ioanne Hennebergenfi Comite Abbatis munus gerente, ob Godescalci à Buchenaw iffic Præpositi parum felicem administrationem, Solenhofium recusare præpositos cœpit Fuldâ submissos; & ex suo cœtu constituere sibi præfectos, Marcgrauorum eam in rem adhibens tutelam & auctoritatem. Hæc deinde controuersia Romæ & alibi agitata, ad annum Christi MDXXIX. vsque partes tenuit, donec Georgij Marchionis tandem auctoritate sic discussa, vt inter arma filere leges coactæ sint: & hæresis quoque mox superueniens, religionem loco detrahit.

CAPVT XIY.

Confessio ut à Francis Orientalibus & Thuringis coram Sacerdote vernaculo sermone fieri solet, cum descriptione quadam limitum huius Ecclesiæ.

QVIA ab antiquitate nomen libris hisce dedimus, ne parerga quidem hæc omittere placuit, quæ religionem maiorum, non citra imitationem exempli, apud posteros commendent. Itaque, quam formulam in Fuldenfis Ecclesiæ monumentis sacerdoti peccata detegendi maioribus vsurpatam inuenimus, hanc Teutonifranco sermone, Latinoque ex hoc conuerso, subiicere visum est.

Confessio peccatorum vernaculo Theutonico.

Ih wir du Gote almabtigen bigihtig, inti allen Gotes Heiligen, inti dir Gotes manne, allero minero suntano, vnrehtero gitanco; vnrehtero worto; vnrehtero werco; the sîh vnrehtes gesabi, edo vnrehtes giborti, edo vnrehtes biganhti, so war so ih widar Gotes willen gitati; meinero eido, wbilero sluoho, liogannes stelannes, huores, manslhti, vnrehtes girates, edo mir iz thuruh min kindisgi giburiti, edo thuruh wbertruncanheit giburiti, edo thuruh min selbes gispensti, edo thuruh anderes mannes gispensti, girida, abgunstes, mides bisprachidu, wbilero lusto, thar ih ni zi kiribum quam, so ih mit rehtu scolta; mino ziti ni bihielt, mina fastun ni bihielt, min alamuosen ni gab, z uena ni gisuontu, sunta ni virlietz, the molh mit rehtu scolta, heliga sunnuntaga, inti heliga

heliga Messa, inti belegen wiz od nie rata, so ih mit rehtu scolta. Thes al-
les inti andres manages thes ih widar Got almachtigen sculdig si, thes ih
Gote almachtigen in minero Kristanheiti gihiez i, so ih hes gehuge, so ni
gehuge, so ih hes gethahnt, so ih hes gisprahi, so mir iz slasenti giburiti,
so wabant, so gangenti, so stantenti, so siz zenti, so ligenti, so biniges al-
les Gote almachtigen bigibtig, inte allen Gotes Heligon, inti thir Go-
tes manne, inti gerno buozu, frammort so fram so mir Got almachtige
gizizi, inti mahti forlibit, inti sorgibit. Amen.

Confiteor Deo omnipotenti, omnibus Dei Sanctis, & tibi viro Dei
omnia peccata mea, iniquas cogitationes, iniqua verba, iniqua opera
mea, siue malè ea locutus sum, siue malè audierim, siue malè fecerim;
quidquid tandem contra Dei voluntatem patraui, ut sunt iuramen-
ta & maledicta mea, mendacia, furta, fornicationes, homicidia, iniuste
parta, que vel per pueritiam & ignorantiam commisi, vel per ebrieta-
tem, vel per meipsum, aut alium deliqui. Confiteor & auaritiam meam,
malevolentiam, inuidiam, detractiones, prauas delectationes, concupi-
scentias, quodque cum ex officio debebam, ad templum non venerim,
quod temporis rationem non habuerim, ieiunia non obseruauerim, elee-
mosynas non dederim, proximo peccata non condonarim, prout debui.
Festos & sanctam Dominicam non coluerim, ad sanctam Missam &
predicationem non accesserim, ut debui. Hec omnia peccata, & alia
multiplicia, quorum coram omnipotente Deo reus sum, & que in
Christianismo meo, Deo omnipotenti promisi, siue memor sim, siue ob-
litus sim, siue fecerim, siue dixerim, siue dormienti acciderint, siue vi-
gilanti, siue ambulanti, siue stanti, siue sedenti, siue iacenti; hec inquam
omnia Deo omnipotenti confiteor, & omnibus Dei Sanctis, & tibi

vir Dei, & promitto libens penitentiam, & emendationem, quantum
conscijs ac testis mihi Deus & auxilium viresque mihi dabit. Amen.

Atque hæc ex Teudiscâ linguâ, quam retinere Franci Ger-
manicæ incolæ, diuersâ quidem ab illâ, quam Franci Galliarum
domini vsurparunt, & Romanam à linguæ Latinæ vestigijs
appellarunt. Neque taceo in Nithardi Angilberti historiâ, Ca-
roli Luduici Pij filij, pactioem, quâ fraternam concordiam
fanciunt, eâdem formulâ concludi, quâ confessio hæc absolui-
tur. Ait enim Nithardus ista Carolum Teudiscâ linguâ prolo-
cutum: * Fram so mir Got gewiz ei indi madh furgibit. que totidem
pænè verbis antè expressa, lucem ab interpretatione nostrâ ac-

cipiunt.

* Franc. An-
nales in an.
866. transfe-
runt, Quan-
tum mihi
Dominus scire
& posse
donauerit.

Histor. lib. 3.

* Quantum
mihi Domi-
nus scire &
posse donaue-
rit.

veri
quitate
entes.

IV

cipiunt. Ceterum ad hoc idioma proximè quidem accedit, etsi fortè sequioris ætatis, limitum quædam descriptio ab Erkanbaldo litteris mandata, qui ex Abbate Fuldensi Moguntinus factus Archiepiscopus, ante DC. admodum annos. Ex eâ quisquis hæc loca compararit, perspiciet facilè, quàm sit iam inde sonus & vsus idiomatis vernaculi demutatus. Terminorum autem finitio fuit huiuscemodi:

*Vbi Iazaba influit in Fuldam: hinc adscendendo ex istâ parte Branfurst, vsque in lapideum pontem. Inde adscendendo per Hunam, vsque in Frihofanaba; & per Frihofanaham adscendendo, vsque Ruothardes. Vbi obliquè super Oboleshere inter duarum villarum Dieterichshausen & Heyensfeld: & sic obliquè super illam Hardt. Inde descendendo in Haholdezbach: ibi obliquè super Luthram, vsque ad Ogenrod in illum fontem; & sic rectè ante se in Midenbach; & per Midenbach deorsum in Fuldam. Ibi obliquè super Fuldam, vsque in villam Schmalanaha. Et sic per viam, quæ Clericorum via dicitur, vsque in Touzilhoubeth; & per Tugilum descendendo vsque in Scanfuldam. Inde per Scanfuldam deorsum in Hegibach. Inde per Hegibach adscendendo, vsque in Ammenbrunnum; & sic adscendendo, vsque ad Steinenstampff. & ibi descendendo in nigram Kalbaha. & hinc vsque in Flidenam. Inde per Flidenam deorsum in VVeidenmantzbruche. Et sic rursum in Reinenwech: inde vsque ad Sterck, * an den Stein in Mosam. Inde in veterem Schlierefam; & sic descendendo, vsque ad terminos villa Heribrachtshusen. Inde ad Regisensfeldt; & sic deorsum, per Schlierefam, vsque in Schlitisam. Et ibi per quandam viam, vsque in Meilengescheidt, in illam stratam. Et sic per illam stratam descendendo, vsque in Iazaba. Inde deorsum per Iazabam vsque in Fuldam. Scripta XVIII. Kalend. Julij, anno primo Pontificatus Domini Erkanbaldi Archiepiscopi.*

Centæ distri-
ctio.

Atque hæc limitis circumscriptio, plurimum soli fuit monasterio propinqui; & quâ aduocatus rem ecclesiæ, pro concessio ad tempus imperio, gessit. Alioqui longè plus obtinuisset terrarum vndique, ex iis quæ loco dicenda, scribenda, manifestum fiet. Et multas retrò limitum vicissitudines extitisse, facilè docuerim; quamquam tractus terrarum habitatos nihil æquè restantur ac nemorum flexus, quæ à Buchoniæ incolis partim infessa, partim coronâ fuere circumdata; ipsique riuus, & amnes, licet

licet non maximi, piscium tamen & varietate & luxuriosâ fecurâ vel maximè fecundi. Nam præter Fuldam cognatosque minores riuos, per Werræ ripas, Buchonij Thuringiæ & Hassiæ limitem, frequentarunt; ac Mœnum alicubi transgressi, vt Regum tulit liberalitas, sparsim posuere sedes. Pago Folcfeldiæ, Huiggi Abbati, vide sis, quid vnâ Arnulphi Imperatoris & filij Luduici donatione illic cesserit terrarum! *Folcbaha superior & inferior: Fulgelesburgum cum Ecclesiâ & decimis Echenfeldiæ, Lillfeldiæ, Ostheimij, Rabanaci & Geroltzhouij,* donarunt Cæsares; probarunt Hatto Magontinus, & Adelbero Wiricburgensis, Antistites, apud Triburias. Loca sunt in collimitio Franconiæ obuia, & magnam partem vestigiis suis deprehensu facillima. De saltuum verò finibus, per famosissimam Hercyniam sparsis, quos intra extraque se gens Buchonia tenuit, quid memorem? vt enim de interioribus silcam, vbi terminus adhuc

Legitimâ seruat credita rura fide.

Branforeltum in primis adire libet, quod apud Iazaham citra Fuldam amnem exoriens abit in Occasum; ramosque versus Logonam Hassiæ riuum, & Biersteinium Isenburgicæ gentis obliquè porrigit. Id nemus ita prisce ab immunitate dictum, venatu ferarum saginæque iuxta amœnum, Abbatis nomen retinet, indicem & titulum iustæ, at non illibatæ possessionis. Notæ quoque celebritatis Spechtshartum est; quod nemus iuxta Mœnum attollitur Magontinâ ditione, & ab Austro quàm longissimè effunditur in Buchoniæ plagam Borealem, quâ patuit olim mapalibus & pastui pecorum. Etenim Rhabanum in hoc saltu legimus haud pauca occupasse loca, agrorum portione cum * Poppone Comite permutatâ. Aditus ab Ortu quoque seu Franconiæ vestibulo in hanc siluam patefactus Caroli Magni beneficiatâ, ex quo Waltzasensi pago, Holtzkiricha à saltu sic dicta monastica colonia propagata. Sed è lucis opacis iam migremus, qui quòd minimè luceant cum ita dicantur, locis interdum apertioribus amant leuari.

Ad Mœnum ac Verram diuisio porrigitur.

Folckach.

Ostheim Carthusia.

Bran vel Branforestij ex super. terminatio- ne constat esse idem quod nunc Abis- vualat.

Bran, aut potius Ban- surst, vt VVildibau. Spec. Saxon.

Speshardt hodie ingens silua, finali syllabâ Hercynia prodens reliquias.

Rhabanus fines profert in Speshartum.

** An Henne- bergio? in eâ gente multi*

Poppones: & situs sanet: & stirpis genealogia, qua Popponem primum eius gentis refert ad an. 800.

CAPVT XV.

Montis S. Petri monumenta.

ECCLESIAM S. Petri cum monasterio, quam ad Orientem oppidi, mons editus ostendit, sæpè nominare cogimur. Huius consecratio litteris his commendatur:

*Otgarius
Archiepisco-
pus Mogun.
Reginbaldo
Corepiscopus
D.T.*

ANNO DOMINI DCCCVIII. INDICTIONE XV. DEDICATVM EST HOC ORATORIVM IVSSV OTGARIJ ARCHIEPISCOPI A REGINBALDO COREPISCOPO VI. KALEND. OCTOBRIS IN HONOREM BEATORVM APOSTOLORVM, PATRIARCHARVM, PROPHETARVM, MARTYRVM, CONFESSORVM, ATQVE VIRGINVM, ET S. FELICITATIS MATRIS VII. FILIORVM MARTYRVM, S. CONCORDIAE, S. BASILLAE, S. EVTROPIAE, S. CANDIDAE, S. EMERENTIANAE, SS. AQVILAE ET PRISCILLAE, ET S. LEOBAE VIRGINIS.

Ornavit hanc olim basilicam inscriptione versuum suorum Hrabanus.

IN ABSIDE ECCLESIAE S. PETRI, QVAE EST
IN MONTE SITA.

*Ecce sator hominum victor super aethera scandit,
Discipulisque suis regni sacra limina pandit,
Quem sic venturum Angelica hinc oracula spondent.
Cætus Apostolicus pariter cum plebe fidelis
Dona Paraleti igne micante capit.*

IN DEXTRO ALTARI.

*Martyribus Christi cunctis hæc ara locata est,
Præcipueque istis, littera quos numerat.*

IN SINISTRO ALTARI.

*Sors Confessorum Christi hanc obtinet aram,
Quos aula cæli possidet atque tenet.*

IN CRYPTA SVBTVS ALTARE PRIMO.

*Hac Baptista potens sacrâ venerabitur arâ,
Hac vatum turba atque patrum colitur.*

ALTARE MEDIO.

*Virgo Dei genitrix hanc aram ritè teneto,
Hanc tecum habeat virgineusque chorus.*

ALTARE TERTIO.

*Hoc altare Dei Michaël Archangelus ornat,
Hocque colunt pariter agmina & Angelica.*

Porro in huius Ecclesie, mutatâ licet sæpè fabricâ, ab loci tamen incunabulis, nisi fallor, obseruo, solido in saxo venerandas illustrium hominû insculptas imagines. Frontali latere turris exterioris, lapidea tabula verus, operi non antiquo inserta, in quâ ecclestam S. Bonifacij iconographiâ: quæ magnum argumētum habet singulis in partibus veteris amictus Pontificalis, infularum & mitræ. pedumque quod manu gerit, eius haud dissimile est, quod in sacratio asseruatur.

X 2

Verum,

veri
quitate
mens.

IV

Verum, quia S. Bonifacij effigies iam nobis in oculis, eandem reuerenter habuisse maiores, ex eorum sphragismis, & caractere sigillorum, clucescit. Nam, quæ antiquiora nancisci licuit, in his se Diuo planè supplicem amictu monastico, ipsa offert congregatio. Et S. Bonifacius instar Antistitum priscorum, manus articulum conformat duobus infimis conclusis digitis, ceteros eminentes ad benedicendum porrigens, infesto pollice. Qui gestus, ut veterum oratorum, sic Episcoporum etiam olim fuisse, scitur, confidentium in loco, qui Salutarium Latinis, ἀσπασινδν Græcis erat, cum populum alloquebantur & benedicebant. Sigillum conuentus maioris Ecclesiæ Fuldensis.

*Episcopi benedicentis gestus. Apuleius Miles. 2. I.S. 4. Propt. eleg. 7. * De Salutariorio, quod & Receptorium, Secretarium, Diaconicon, ad Ioan. Sana-ro in lib. 5. epist. 17. Sidorij.*

At hîc porticus aperitur pro vestibulo templi, cuius turrata fastigia, si non situ, at figuræ modo, satis exprimunt culmen præsentis basilicæ.

Et

Et eiusdem patroni sui sedentis & docentis imaginem Ful-
 da ciuitas piè quondam in Reip. vel communitatis suæ figillo
 venerabatur: Hodie S. Sim-
 plicium pra-
 ferunt.

Quo verò laudum præconio Martyrem & Apostolum af-
 fari soleant maiores, Hymnus docet nuper inter Rhabani poë-
 mata repertus.

HYMNVS IN LAVDEM S. BONIFACII MARTYRIS.

*Inclita Sanctorum cum gloria crescit ubique,
 Et meritum splendor fulget in orbe soli.
 Asia magnificat Iacobum, Ausonia quoque Petrum,
 Joannemque Ephesus, Africa Cyprianum.
 Non minus exultat celebrans Germania laudes
 Et Bonifacii opus martyris almificum.
 Ordinat hunc Roma, mittitque Britannia mater
 Doctorem populis hoc decus Ecclesie.
 Pontificem summum signorum fulmine clarum,
 Eloquio nitidum, moribus egregium.
 Tanta prophetalis quem gratia fulcit honoris,
 Ventura ut multa retulit uti noua.*

X 3

Quem

*Germania
 S. Bonifacio
 martyre &
 apostolo suo
 latatur,*

*Romã sibi
 misit,*

*Miracula
 claro,*

Francorum,
Fresonum,
Saxonum
doctore,

Quem Francus, Fresoque simul, Saxoque ministrum
Æternæ vitæ prædicat esse sibi.

Quamquam Fresonum gens moribus effera semper
Martyris ergo manus sanguine polluerit.

Prædixit Christi sed vox verissima, quod nunc
Cernitur impletum pluribus esse locis.

Quod terrâ moritur frumentum plurima confert
Semina, fructumque multiplicare studet.

Sicque sacerdotis Domini latissima crescit
Paucis ex granis glorificanda seges.

Mortuus ecce modò, viuensque solebat ut antè,
Lucretur Christo agmina multiuaga.

Signa mouent populos, cernunt magnalia cæci,
Surdorumque sonus auribus ipse tonat:

Morborem fugiunt labe, furor impius atri
Dæmonis absistit Martyris ex precibus.

Sicque suum famulum Christus ditauit honore,
Ut regnet cælo, imperet atque solo.

Multorum æternas Dominus dat crescere laudes,
Quos fidei meritum fecerat esse sacros.

Sed meritò Ecclesia laudantur in orbe magistri,
Quos opus & verbum præparat atque fides.

Ergo vir iste Dei spernens mundana, reliquit
Pro Christo cuncta qui meliora daret.

Centuplicemque metens fructum hinc accipit amplum,
Insuper æternam possidet & requiem.

Dignus laude quidem est vitam sine crimine ducens
Qui cui sic metas clauserat & numeros.

Accola iam Domini, sæuum iam vicerat hostem,
Cum Christo regnat accola iam Domini.

Gaudia magna Dei iam intrauit letus, & ille
Inuitat nos ad gaudia magna Dei.

Sanguine nempe suo requiem sibi comparat almam,
Imperat hanc nobis sanguine nempe suo.

Martyrio decorat quicquid Germania nutrit,
Et propriam sobolem martyrio decorat.

O patria, ô populus, tanto ditata patrono,

Post mortem
fidei propa-
gatore,

Miraculis
claro,

Cælo terræque
inclyto, glo-
rioso.

Per quem vita venit, ô patria, ô populus.
 Dignaque quæ fueras, ô terque quaterque beata
 Præsule hocque regi, dignaque quæ fueras.
 Gloria digna Deo talem qui illum dedit esse,
 Quique dedit nobis, gloria digna Deo.
 Gloria magna Deo semper per secula cuncta,
 Dicamus omnes, gloria magna Deo.

Redimus ad S. Petri. Interiore templo, quo vtrimque collocata aræ, ex ruinis, vt opinor, antiquæ sedis, duorum Regum statua illata, plana, non eminentes: quæ cornibus altarium abditæ, illic memoriæ causâ occulto parieti adpactæ sunt. Ipse oris & corporis habitus, & geminus propè vestium ornatus, suadet par esse fratrum, quibus incunabula Fuldensis monasterij debentur. Opus sanè peruetus, & maiestate plenum est: quod memoriæ Carolomanni & Pipini, hîc libentes meritò reponimus. Amictus regius seu purpura, non dispar sacro pluuiali; & orbis in manu cruciferus. Additi balthei super tunicâ gemmati; & ab istâ ætate, non inuenusta diademata. Schema alibi gentium haud semel nobis obseruatum. Sed quod manu tenent, diligentius velim sceptrum liligerum adspicias. Habebis, vnde veterum Francorum lilia in clypeis, signis ac veste vsurpata, defendas.

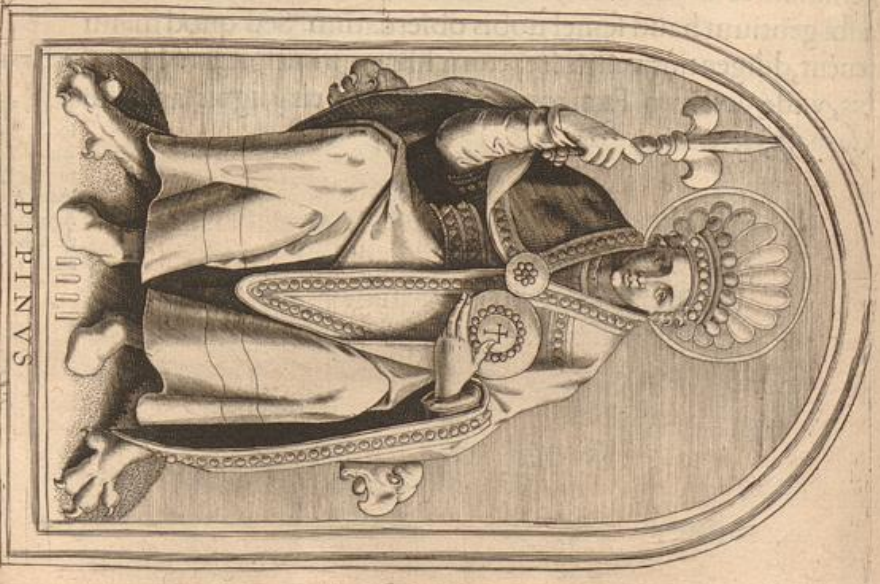
Lilia Fran-
 corum
 Papir. Mas-
 son. lib. 3.
 Annal Fræc.
 reg. in Phi-
 lippo Aug.
 Aubert. Mi-
 ra: Chron.
 ad an. 1422.

Extat

CAROLOMANNVS

PIPINVS

Bron
 Anti
 Fulda
 S
 6

Extat & hîc,
Conradi Ab-
batis eius no-
minis primi se-
pulchrum, &
epitaphium in
orbe descri-
ptum.

CAPVT XVI.

*Amictus seu habitus veterum Fuldensium
monachorum, victus, & Regula.*

MODESTVS Candidi collega, arte pictor, in perantiquo membraneo codice, habitus prisca lineamenta quædam adumbravit. Ea nos posteros ducimus ignorare non debere: etsi rarus amator iam sit *tristium lacernarum*. sed

O vitam nobis non rustica vestis inesse!

Archimandritæ quidem amictum in Ratgario alicubi expressimus. Hic iam proprium damus cœnobarum: eumque geminum. alterum, qui tunicato similis cum ependyte, familiarior: alterum, qui togatus & fermè inter diuina, vel ad publica munia sumi consuetus: quem siue Flocum, siue Cucullum, cum Clementinis Extrauag. de statu monachorum, cap. Ne in agro, faciamus, laxum & amplum videmus esse vestimentum, addito capitis tegmine, manicatum, & Cappæ simillimum, quæ hodieq. Transalpinis nostratibus est in vsu. In priore, Colobium siue Lebetonem à tunicâ distinxere maiores; quæ tanquam saga cucullata absque manicis, & ἀχιεῖδονε humeros ambire tantum placuit; quod genus, seu κρητάριον Orientalium monachorum, seu Lebitonarium Isidori, seu denique Analabum, id est Scapulare, interpreteris, in medio hîc relin-
quimus.

Martialis.

Ex Calpurnio.

Smaragd. in cap. 45. Ex-
pos. reg. S.
Benedicti.
Turrecre-
mar. Tract.
121.

Voss. ad
Tom. 2. S. E-
phrem, c. 88.

Y

Prioris

Prioris id est schema, quo CANDIDVS & MODESTVS dis-
sertantium inter se ritu componuntur.

Posterioris in legatione ponitur, quæ ad Hludicum Cæsa-
rem impetrando nouo Abbati destinata.

RESPONSIO IMPERATORIS FRATRIBVS APERITVR

Enim-

Enimverò, quàm vetus Congregatio sui fuerit amictus habitusque tenax, circa annum Domini MCCLXXXVIII. Marquardo, eius nominis secundo, sedente, præclaro exemplo prodidit. Rem verbis ipsis propè Scriptoris exequar, qui tunc vixit:

Marquardus Abbas per Decanum ceterosque Prælatos sæpè monitus, vt in ipsorum maximè præsentia, non nisi in cucullâ vel cappâ appareret; respondebat, eorum se monita non tanti facere, ipsorum minus esse, chori disciplinam procurare: eam itaque rem, omisso se, ipsi diligenter agerent. Suum esse, tapardâ seu togâ, & quâ libeat veste vti. Ergo, cum nil proficiunt monasterij proceres, exspectant videlicet diem S. Marci Euangelistæ, quâ die, inquit Scriptor, more solito, domini nostri, nudis pedibus, cum crucibus & reliquiis in Ecclesiam Heimbach prodeunt. Tunc Abbas Marquardus tapardo indutus, pelliculis lautè suffulto, panè domini instar adequitabat; nec sine comitum fastu, templi odeum subibat. Id verò domini & Prælati non ferentes, Decanus, & cum eo primarij, Abbatem adeunt; togâque exutum, veste religionis vel relubstantem amiciunt. Atque ita illic Abbas, eiusque sectarij in magnâ confusione steterunt. Hæc Scriptor actorum Marquardi. Nec mutauit Benedictinæ familiæ proprius amictus antè, quàm hæresi nouisq; moribus mutatâ Germaniâ, seuerior ille cultus sperni cœpit. Hinc honesta cleri decensque toga placuit, terento scapulari, id ita cogente temporum iniuriâ; & nonnullo quoque assensu Legati Apostolici, qui, qualis qualis, colorum factionem sustulisse dicitur, cum vno in templo, monachis permisti clerici, hi candidati, alij pullati; magno cultus discrimine ad id vsque tempus incederent.

Iam etiam verò, ab amictu non seiunxero victus rationem, quæ S. Bonifacij primæuo instituto, seueris certè legibus, intra vini carnisque abstinentiam stetit. Quid multa? carnis primum probatissimis monachorum olim in deliciis fuit; cibus, vt in aureo sæculo prisæ mortalium genti, fruges & arborum poma, quæque alia ferè sponte terra gigneret. Ægypti & Thebaidos miracula repetere quid attinet? quæ sub axe frigido, vbi venter nimis quàm caret auribus, alicubi in admirationem dumtaxat, at plurimum nunc hæresis vitio in risum abiire; vt minimè iam verendum sit, ne talium aqualiculus, illâ Menenij Agrippæ partium conspiratione, fame tandem vel inediâ de-

Marquardus Abbas corripitur à primoribus congregationis ob neglectum habitum.

Taparda hodie, in vsu vernaculo.

Supplicatio S. Marci in Heimbach pag. 4. mill. p. ab oppido.

Marquardus Abbas publice confunditur.

Habitus mutatio ob hæresim inualecentem.

PP. Verger. Clementis VII. & Pauli III. Leg. in German.

Ind. lib. prohib.

Sur. in ann. 1567.

Biblioth. Gesn.

victus.

S. H. e. on. lib. 2. contra Iouinianum.

belletur. Sed de abstinentiâ nobis erat institutus sermo; quæ, vt à religiosis ascetis ad elidendas inflammata cupiditatis vires, frenandamque libidinis omnem pestem, vtilissimè colitur & experitur, ita pro rerum & temporum ordine, non rarò vel adstrictior poni, vel solutior adstringi solet, dilectu modoque dispari. Sulpitius Seuerus, meo quidem animo, Monasticæ bonus æstimator, festiuè sanè *edacitatem in Gallis* notauit, quæ breui confinio ad vniuersum pertineat migrétve Celtarum genus. Et verò abstinentiæ palmâ, & ieiuniorum seueritate, inferiores ab Orientalibus longè relictos Occiduos, in confesso est. Scitumq. illud Sulpitij, *edacitatem in Græcis gulam, in Gallis esse naturam.* Itaque harum regionum ascetis, cæli non mitissimi, & fragilitatis humanæ respectu, faciliùs indultum arbitramur, vt mox à carceribus ipsis interiungerent & respirarent, quo ne lassiprope metam conciderent. Quâ de re documentum posteris relinqui placuit, quod monachi prisce *Capitulum* dixerè *necessariò sciendum* de Luduico Pio Caroli Magni filio.

Quod monachis in ciuitatibus & in matricularibus Ecclesiarum locis consistentibus, qui cum maximo labore & studio diuinum seruitium toto anni tempore peragunt, obtinuerit apud Papam sui temporis Gregorium, faginatæ vti cibis; & post Vigiliæ æstiuæ noctium, atque in festis duodecim lectionum post Matutinas, somno reficere corpus.

Nefas tunc habitum vel tantillum à regulâ discedere semel adamatâ, ni legis gratiam faceret legum summus arbiter.

Porro Regulæ auctorem quâ reuerentiâ complexi sint Buchonij cœnobitæ, vel indicio sit perantiqui codicis attestatio, in quo ad calcem regulæ S. Benedicti adtextitur hoc præclarum inmemosynon beati patriarchæ:

Codex peccatoris Benedicti. Væ mihi misero habenti contrariam mihi rem. Qui reus in his omnibus, *quæ aduersantur moribus meis malis. Tu verò horum lector,

Dialog. 1. c.
2. & 4. vitæ
S. Martini.

Carnium
usus.
Sagina, quæ
Canonis
Sagimen, sa-
pè pro carne.
Adi DD. su-
percap. Pre-
sbyter. dist.
82. & Nicol.
Serar. ad e-
pist. 142.
S. Bonifacij.

Regula.
MS. ex B.
Virg. monte.

*quia

Et or, si tuam videris vitam concordare præceptis, orans pro scriptore, codicem redde domino suo.

Hac verba sancti patris reperta sunt in fine Regule, quam ipse manibus suis propriis scripsit; & S. Mauro, cum eum ad Gallias mitteret, tradidit: quæ Dominus ac venerabilis Abbas N. cum apud maius monasterium Turonense, in eadem Regula, quæ ibi pro reliquiis servatur, inuenisset, rogavit sibi apud Cluniacum transmitti; & in hac Regula nostra, pro amore ipsius sanctissimi patris nostri, iussit studiosè describi.

*Ruthardus: is monasterium B. Virg. reformavit, cuius hic MS.

CAPVT XVII.

Juramentorum Symbola. & Stella pensilis notatio.

MEMORATV quoque dignus orbis, medio pavimento principis ecclesiæ, in eminenti saxo descriptus; in coe ex are fulx visuntur quatuor manus, in totidem porrectæ plagas, digitis eum in modum conformatis, quo solet, dum sacramento rogati alicuius in verba iuramus, & sacra contingimus.

Symboli talis admodum est imago.

Y 3

Notio:

veri
quitate
nes.
V

Notionem inquisuimus, sed litteris certis nihil adhuc comprehensum eruiamus. Ex famâ tamen & traditione veterum, plerique interpretantur, quatuor prouinciarum, puta Thuringiæ seu Hassiæ, Wederauiæ, Saxoniam, Boiariæ debita huic Ecclesiæ sacramenta notari; quarum magnates principesque hoc iurisiurandi ritu fidem & obsequia olim adstrinxerint, & se eius fore defensores professi sint. Et accipit hæc interpretatio ex vicinâ Hersfeldensi ecclesiâ lucem: vbi in fastigio basilicæ longè supra tectum prominet inaurata manus iurantis gestu, exerto cum indice medio digito. Quam rem coram percontatus, accipiebam à fide dignis, *Symbolum esse Luduici ac Lotharij Imperatoris, qui monasterij & ecclesiæ tutelam promississent.*

Extat item Fuldæ in sepulchretis primariæ ædis illustris viri SEMONIS LAICI DE SLITSE monumentum, sculptura lapidis propè detriti, in quo Goertziorum scutum gentilitium, & annexa crux, cui manus è nubibus emicans, iurantis ritu, incumbit, cum huius scripturæ vestigiis:

DEXTERA DNÏ FECIT VIRTVTEM.

Vbi & Symboli nota, & Laici titulus, indicât nobili capiti magnas fuisse causas, cur spreto sæculo se S. Bonifacio manciparet.

Iam age: stellæ benè vastum, & radio pyramidalis contextum opus, lultremus; quod, si, vt narrant, antiquitus hac magnitudine ex auro constructum fuit, ingens sanè pretij pondus habuit. Pendet è summo templi tholo ferrea machina funibus innexa, quorum regimine sponte voluitur, & radiatim fabrefacta in modum stellæ, nolis ornatur & tintinnabulis, ordine & serie quadam affixis, itaque dispositis, vt vbi certo libramento gyatur stella, tinnitu variò ceu harmonico perfonet basilica; & occinente vel choro, vel organo, aures iucundè quidem permulcet. Inuentum operis ad S. Bonifacium fama refert. Ego, dum multa peruestigo, in codice scripto nō antiquissimo, ita reperi: *Tempore sancti Bonifacij Archipræsulis Regina Angliæ N. idololatra stellam auream adorauit pro Deo: quam Reginam S. Bonifacius ad fidem Catholicam conuertit. & in signum ac memoriam, fecit rotam auream, & vsque hodie in medio Ecclesiæ Fuldensis pendens cernitur. Nec mirum, aureo iam sæculo dudum euoluto, stellam hanc denique factam aheneam aut ferream. In orbe, qui axis mo-*

Goertzia
sirps.

Stella pens-
ta.

NONI

ε Y

diolo

diolo proximus, vnciales procusæ litteræ, quæ operis conditi
tempus loquuntur:

ANNO DOMINI MILLESIMO QUADRINGENTESIMO XIII.

CAPVT XVIII.

De curâ mortuis impertitâ, & defunctorum epitaphiis.

RELIGIOSVM Ethnicis erat, si ad mentionem defunctorum non statim testarentur memoriam eorum ab se non sollicitari. Verùm huius nos superstitionis securi, neque *δυσφορμια* mortis, neque tristi omine mortalitatis, pacem defunctorum lædi putamus. Quin hos potius in profanis censemus, qui diem eis æternum insitio & letheo somno diffindere, & vitam, quantum in ipsis, post funera eripere, inter arcana fidei suæ ponunt. Opportunè venit in manus epistola Custodis monasterij Fuldenis ante centum amplius annos scripta, ad Decanum monasterij sancti Xisti in Holtzkirichâ: qui cùm alia ei quæsitâ proponebat, quibus is eruditè respondit, tum præcipuè cognoscere cupiit, quid muneris & officij monasterium principale defunctis impertiret. Rescribit itaque Custos, hoc inoleffe moris, vt quem Deus ex hac vitâ Sacerdotem euocarit, huic sacrificio trino, vnoque Psalterio, iusta persoluta censeantur. Qui ordinis illius exors vixerit, ei ternis vigiliis cum Psalterio parentari. Porrò nomen defuncti in ephemeridem referri, vt inde exemptum aliquando veniat in notitiam eorum, quibuscum sit suffragiorum & orationum inita societas. Quippe id moribus receptum antiquis, septennio quoque descripta schedis defunctorum nomina, omnem in partem traici: quo tempore Rotulario id curæ mandatur, vt confederata monasteria obeat; penes singula, memoriæ & officij causâ, defunctorum titulos relinquat, piisquæ suffragiis eorum, pro cæderis icti sanctimoniâ, commendet. Id verò hîc ritus extitisse peculiare; vt, qui monachus humanis excessisset, ad funeris vique Tricesimam, ceu superstes itidem esset, cibi sui dimensum acciperet; & portio hæc, seu præbenda, vt nuncupant, eius nomine

Plin. lib. 28. c. 2.

Orationum
pena pro defunctis.

Communicatio suffragiorum.

Rotularij munus.

Elemosyna pro defunctis peculiaris ritus.

mine

mine alicui interea pauperi cederet. Hic verò pauper, si quidem visus idoneus, & locum defuncti in triclinio occupabat, & vnà assidens cibum cum cœnobitis capiebat, ita, vt nec solitæ refectio- nis quidquam huic detrahi posset. Sin communis mensæ capax non fuisset, extra cœnationem præbebatur idem cibi modus. Addit huius ritus obseruator, rem in memoriâ patrum fuisse Fuldæ gestam, insigni piaculo huius defunctorum ma- nibus subductæ pietatis.

*Elemosyna
defunctis
subtrahere
formidabile
exemplum.*

In magnâ mortalitate, triginta simul ferè cœnobitas, morbi atrocitas abstulerat. Hic Cellarius, penes quem administratio victus, indignans, tantam ali quotidie pro defunctis pauperum turbam, præbendam imminui iubet, audetque accidere solitam agapen. Sed non diu impunè sordes eas, an transgressio- nem, tulit. Matutinæ horæ inuitabant hominem ad stata pre- cum & nocturnam psalmodiam. Hæc dum numero petit, ob- uios habet defunctos, magno venerabilium monachorum co- mitatu. Sistunt euntem; & ad exedram piacularem cogunt di- uertere. Hic, *veste nudatum, humi sternunt*, loquor cum veteri

*Disciplina-
rum usus.*

Scriptore, *& virgis ad sanguinis copiosam effusionem disciplinantes, relinquunt semianimem.* Abeuntium hæc vna, & minax oratio:

*Exempli at-
testatio.*

Quare subtraxisti nobis portionem nostram? Breui moriere. Et com- minatio prædictioque veracem ilicò euentum habuit. Nec pi- get eiusdem rei gestæ seriem publicis veterum scriptorum mo- numentis attestatam in luce meliore ponere, ne, vt parum ami- ca sunt asceticis rebus huius temporis ingenia, à recente & do- mestico teste impositum nobis arbitrentur alij; alij narratio- nem ceu parum suo stomacho conuenientem, & intempestiuè propositam, delicatè fastidiant. Eam itaque primùm, quod sciam, Wilhelmus Malmesberiensis, prudens Angliæ scri- ptor, publicauit; inde, ex hoc Vincentius suo in Speculo ad an- num Christi MCIV. retulit, satis ad maiorum traditionem ap- positè, nisi quòd Abbatis exitum priuatæ litteræ huic euento subtrahant: *Eo, inquit, tempore in cœnobio Fuldensi exitialis lues grassata, prius Abbatem corripuit, mox multos monachorum exstinxit. Superstites primò sibi quisque timere, orationes & elemosynas lar- giores facere; sed, processu temporis, vt est natura omnium, pedetentim, metu dempto, omittere cœperunt; præsertim Cellarius; qui palàm cla-*

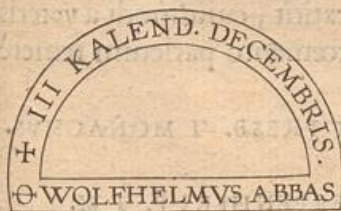
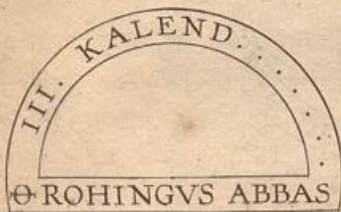
*Lib. 3. dere-
bus gestis
Angl.
Spec. histor.
lib. 26. c. 607.*

mita-

mitabat, non posse penum tot expensis sufficere: sperasse semper se aliquod ^{* alluam-}alluamentum, pro tot elationibus funerum: nihil vltra spei esse, ^{-ium,}si, quod viui nequissent, mortui consumerent. Itaque, cum quadam nocte, propter necessaria, diu soporem distulisset, tandem elaqueatis morarum nexibus in dormitorium pergebat; & ecce, videt in Capitulo ^{* Abbatis}Abbatem, & omnes qui obierant illo anno, eo quo decesserant ordine, sedere. Tremens, & effugere gestiens, retractus est, increpitus, & more monastico flagellatus, audiuit verba ^{forè vicarium: nam}Abbatis in hanc ^{Abbatem}sententiam: Stultum est de morte alterius emolumento inhiare, cum ^{obiisse peste}obierit, ^{per hac tempora, non liquet.}quod fors cuiusque sub eodem pendeat fato; ^{* imperium}impium esse, cum ^{Vincent.}Monachus ^{* ne}omnem vitam suam in Ecclesie consumpsit obsequio, ut ^{synecdochicè.}careat saltem ^{* scito te}vnus ^{* tam}anni post mortem stipendio. Scito ergo te citissime obiturum; sed quidquid pro te fiet, ad aliorum, quibus abstulisti, referetur ^{modum: modo & alios corrigere exemplo, quos corripuisti verbo.}commodum: modo & alios corrigere exemplo, quos corripuisti verbo. Abiit ille, & nihil se vanum vidisse, ^{recentibus plagis, quam morte}recentibus plagis, quam morte ^{proximam, demonstravit.}proximam, demonstravit. Ita Malmesberiensis. Quid mereantur & luant, sit mihi fas dicere, qui non monachis in Christo pie defunctis, sed tot eleemosynarum ac stipis acervos, ex Crucifixi patrimonio congestos, velut in luxurie triumphum ducunt?

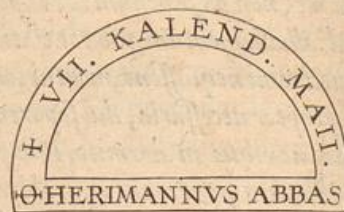
Et, quia sepulchralis imaginis umbras dum premimus, simul atterimus, quò ne fugiant profus, eorum aliquam varietatem exhibemus.

ANTIQUIORVM.

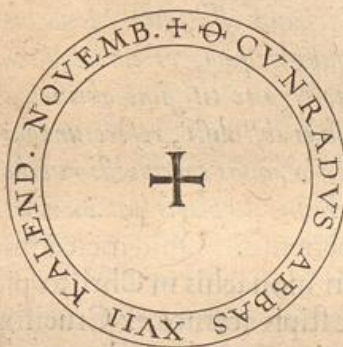
Z

Cœno-

MEDIORVM.

VI. KALEND. MARTII

V. KALEND. APRILIS

Cænobitis eximiis, si quis olim titulus honoris causâ concessus, is brevis & simplicissimus extitit, cuiusmodi à veteris Abbatæ ruinis aliquot superant, cæmento parietum temerè adstructi.

In pariete
turris S. Mi-
chaëlis.
In peristyllo
Orientali.

III. IVNII OBIIT HARDERADT PRESB. T MONACHVS.
Item:

VI. KALEND. MAII OBIIT ERPENHERI P. T M.

Neque

Neque ab hoc polyandrio par illustre siue fratrum, siue magistratum, excluderim; quos non aliis retrò litteris cognitos in oratorio trium SS. Regum vicino sepulcris Abbatum, maiores vno tumulo clauserunt, rhythmicis hisce versibus saxo, pro Epicedio, insculptis:

FVLDA GEMIT. DICES SVMMOS RARESCERE CIVES.
 FERT GRAVE IVSTITIVM GRANDE PER EXITIVM.
 VERNA LOCI DIGNVS PAVSAT PATER EN EDELINGVS.
 STRENNVVS ET FRATER. VIR BONVS EZZO PATER.
 OPPIDO LVGENDI, MORVM GRAVITATE VERENDI.
 SERVI QVIPPE DEI FORMA FVERE GREGI.
 VITAE XPE DATOR, HIS PARCE DEVS MISERATOR.

DAQVE STOLAS DIGNAS, DENO CVM VENIAS.
 Claudio iam hoc caput, & vnà librum, disticho: quod in antiquis huius loci epitaphiis legebatur:

Mortis vel vita brevis est vox: Ite, Venite.

Dicetur reprobis, Ite: Venite, probis.

